

Bohumil Baxa, řádný muž v mimořádné době

Jiří Šouša jr.*

Abstrakt: Řada osobností z právnického stavu významně ovlivnila (a ovlivňuje) vývoj na území dnes náležejícím k České republice a formovala podobu společnosti, státu, právních předpisů a právních institutů při jejich aplikaci. Připomenutí takových osobností nám umožňuje vnímat dobovou společenskou, sociální, hospodářskou, politickou i právní realitu a mozaiku každodennosti a porozumět jim. Článek se věnuje životu a působení Bohumila Baxy, odborníka na ústavní právo a právní dějiny, jednoho z prvních ordinářů a funkcionářů Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, senátora a rovněž oponenta nacismu a obětí represí v době tzv. heydrichiády. Baxa, jakožto právní pozitivista, ve svých textech vycházel z archivních pramenů, právních předpisů i ze zahraničních zdrojů, propojoval přitom znalosti práva, minulosti i současnosti i právní dogmatiku. Zabýval se především otázkami veřejného práva, zvláště pak těmi, které se týkají státnosti a parlamentu. Cílem tohoto článku je nejen připomenout život a dílo tohoto významného právníka, od jehož narození letos uplyne 150 let, nýbrž především doplnit informace o jeho osobnosti nově získanými poznatky, především pak v první (pražské) etapě jeho působení, jež nebyla doposud tolik zmapována.

Klíčová slova: právní historie, ústavní právo, parlament, Československo

Úvod

I v České republice se objevuje hypotéza, že právníci, bez ohledu na to, věnují-li se výkonu některé právnické profese či jiným činnostem, přes všechna specifika a rozdíly oborů, profese, názorů, charakterů i dalších individuálních odlišností, utváří v zásadě jistý právnický stav jako „určitý stav vymezený nejen společnými zájmy, ale především odborným zaměřením i pohledem na řešení různých pohledů a otázek.“¹ Anticipaci existence právnického stavu sdílí nemálo samotných příslušníků tohoto stavu, ale tento názor se běžně objevuje i ve veřejném mínění, což dokládá mj. i soudobá žurnalistika.²

Uzná-li se existence právnického stavu jako výchozí hypotéza, pak je třeba říci, že představitelé právnického stavu, ti známí i ti neznámí, se (nejen) v moderních dějinách významně podíleli na rozvoji českých zemí. Přesto, oproti jiným skupinám, jež jsou rovněž svým vzděláním či profesně vymežovány, se lze spíše méně nežli více setkat s tím, že by právnický stav explicitně zdůrazňoval a ze svého středu mediálně vyzdvihoval své exponentky a exponenty,³ ať již ty aktuálně žijící či jejich předchůdce a předchůdkyně z minulosti, a upozorňoval na ně. Přitom jsou to mj. právě i jednotlivci, kteří mohou ovlivnit

* Doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D., docent, katedra právních dějin, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, a pracoviště Centrum právněhistorických studií Historického ústavu AV ČR, v. v. i., a Právnické fakulty UK. Tento článek vznikl v rámci programu základní institucionální podpory vědy a výzkumu na Univerzitě Karlově *Cooperatio Law. Vědní oblast Legal History and Roman Law*, koordinátor prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc.

1 KINDL, Vladimír – SKŘEJPEK, Michal a kol. *Právnický stav a právnické profese v minulosti*. Upravené a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 8.

2 Viz např. NAHODIL, Tomáš. Nejcenější, co máme, je právní stát, říká advokát Jan Holub. In: *Lidovky.cz*. [online]. 24. 12. 2020 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/nejcennejsi-co-mame-je-pravni-stat-rika-advokat-jan-holub.A201218_194448_in_byznys_pravo_ssu.

3 Za takovou výjimku lze považovat např. akci Právník roku ad.

skutečnou, živou podobu právních předpisů či institutů při jejich aplikaci, a nadto poznání konkrétní osobnosti, jejího života a díla umožňuje současně vnímat společenskou, sociální, hospodářskou, politickou i právní realitu, ba i mozaiku každodennosti, a porozumět jim.⁴ Jestliže je možné říci, že právnícký stav význam svůj a svých příslušníků příliš často nezdurazňuje, objevují se přeci jen alespoň občas paměti či publikace týkající se významných historických osobností práva.⁵ I tak ale zůstává řada důležitých jmen buď vůbec opomenuta, či jen na okraji zájmu a informace, případně existující publikace o nich, jsou známy jen užšímu zasvěcenému okruhu osob, především právních historiků, in eventum i dalších právníků. Mezi takové osobnosti lze zařadit rovněž českého odborníka na ústavní právo a právní dějiny Bohumila Baxy, o 12 let mladšího bratra známějšího Karla Baxy,⁶ dlouholetého prvního starosty a posléze primátora Hlavního města Prahy a prvního předsedy československého Ústavního soudu.⁷

O životě a díle Bohumila Baxy vyšlo zatím několik statí a článků. První z nich se objevily ještě za jeho života, respektive krátce po jeho smrti z per jeho žáků, respektive kolegů.⁸ Moderní texty věnující se tomuto akademikovi, dlouholetému soudci⁹ a rovněž aktivnímu

⁴ Obdobně viz např. ŠOUŠA, Jiří. *Právní úprava amnestie v českých dějinách v letech 1918–1953 v českých zemích*. Praha: Nová tiskárna Pelhřimov, 2019, s. 44, 70–71, 373. K významu osobnosti pro historii např. BÁRTA, Miroslav – KOVÁŘ, Martin a kol. *Lidé a dějiny. K roli osobnosti v historii v multidisciplinární perspektivě*. Praha: Academia, 2017, s. 19.

⁵ Za všechny jmenujme např. KUKLÍK, Jan. *Profesor Jan Krčmář. Pozapomenutá osobnost pražské civilistiky*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2008; KRČMÁŘ, Jan. *Paměti. Díl I. (do roku 1918)*. VELEK, Luboš – VELKOVÁ, Alice – KLEČÁČKÝ, Martin (eds). Praha – Pelhřimov: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., a Nová tiskárna Pelhřimov, 2017; KUKLÍK, Jan – ČECHUROVÁ, Jana (eds). *Jan Krčmář: Paměti – díl II. (Skoro státníkem) a díl III.* Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2007; ČECHUROVÁ, Jana. *Alois Rašín. Dramatický život českého politika*. 2. vydání. Brno: C. Press, 2023; VELEK, Luboš. Antonín Randa očima svých současníků. *Právník*. 2016, roč. 155, č. 8, s. 673–688; SKŘEJPKOVÁ, Petra – SOUKUP, Ladislav (eds). *Antologie české právní vědy*. Praha: Univerzita Karlova, 1993; SKŘEJPKOVÁ, Petra (ed.). *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*. Praha: Linde, 2009; WEYR, František. *Paměti. 1. Za Rakouska (1879–1918)*. Ed. Jana Uhdeová. Brno: Atlantis, 1999; WEYR, František. *Paměti. 2. Za republiky (1918–1938)*. Ed. Jana Uhdeová. Brno: Atlantis, 2001; WEYR, František. *Paměti. 3. Za okupace a po ní (1939–1951)*. Ed. Jana Uhdeová. Brno: Atlantis, 2004; GERLOCH, Aleš (ed.). *Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014; GERŠLOVÁ, Jana – SEKANINA, Milan. *Karel Engliš 1880–1961*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, 2011; ENGLIŠ, Karel. *Paměti. Kdo sloužíš vlasti, odměny nečekej*. Brno: Masarykova univerzita Brno, Masarykův ústav AV ČR, 2022; KUBEŠ, Vladimír. ... a chtěl bych to všechno znovu. *Filozofické vypořádání s pesimistickým světovým názorem*. 2. doplněné a upravené vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2022; CHYTIL, Václav. *Vzpomínám si 2. Z paměti Englišova žáka*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2022.

⁶ Narozeného 24. června 1862. Viz Státní oblastní archiv Praha, Sedlčany 16, Matrica Baptizatorum Civitatis Selcanae. Lit. C. 1856–1869, s. 90. In: *ebadatelna.soapraha.cz* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/11594/94>.

⁷ LACINA, Vlastislav. Baxa, Karel. In: VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol. *Biografický slovník českých zemí*. 3. sešit. Bas–Bend. Praha: Libri, 2005, s. 296–297.

⁸ Např. WIERER, Rudolf. Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1934, roč. 17, č. 1–3, s. 279–281; SATURNÍK, Theodor. K šedesátým narozeninám prof. Dr. Bohumila Baxy. *Právník*. 1934, roč. 73, s. 672–673; BULÍN, Hynek. Za obětmi perzekuce a války. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1934, roč. 27, č. 1–2, s. 10–19; ČA (zřejmě ČÁDA, František). Bohumil Baxa. *Sborník věd právních a státních*. 1946, roč. 44–46, s. 185–187. U identifikace Františka Čády jako autora medailonku vychází autor tohoto článku ze sdělení brněnských kolegů, s nímž se lze ztotožnit. Viz VOJÁČEK, Ladislav. První pražští učitelé na brněnské právní fakultě. *Právněhistorické studie*. 2007, roč. 39, s. 218. A to i s ohledem na skutečnost, že v archivu Masarykovy univerzity je dochován text Františka Čády, který, zdá se, obsahuje zčásti podobný slovník jako uvedené heslo. Viz Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, H III/28.

⁹ Působil na okresním a zemském (tj. krajském) soudu v Praze a v letech 1923–1925 rovněž na Státním soudu v Praze v prvních letech jeho existence. Viz heslo Bohumil Baxa. In: *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2023-12-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohumil_Baxa. Též viz VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019*. 2. díl. 1989–2019. Brno: Masarykova univerzita,

konzervativnímu politikovi a senátorovi za Československou národní demokracii mohly vyjít až po roce 1989 a pocházejí především (nikoliv však výlučně) od brněnských autorů, zejména Marty Kadlecové a Ladislava Vojáčka, což je pochopitelné v souvislosti s asi dvacetiletým působením Bohumila Baxy na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně ve druhé polovině jeho života.¹⁰ Tyto texty představují významný zdroj poznatků ohledně jmenované osobnosti. Přesto některé informace a podrobnosti ze života a díla Bohumila Baxy zůstaly stále neprobádány. Cílem tohoto článku je proto nejen připomenout život a dílo tohoto významného právníka, od jehož narození letos uplyne 150 let, nýbrž především doplnit informace o jeho osobnosti nově získanými poznatky, zvláště pak v prvních dvou (pražských) etapách jeho působení, jež nebyly tolik zmapovány jako jeho následné působení na Masarykově univerzitě v Brně. Použit bude odborně informační, popisný a charakterizační postup zpracování článku s běžnými historiografickými a právněhistorickými metodami diskurzivní a kritické analýzy i logickými metodami indukce a dedukce a na některých místech rovněž metoda srovnávací. Naopak byla při tvorbě článku vynaložena maximální snaha vystříhat se metody ideálního modelu, neboť i u medailonu je nejlépe, aby si závěry o osobnosti, jíž se týká, učinil čtenář sám.

1. Mládí Bohumila Baxy, jeho studia – Baxa v Sedlčanech a v Praze

Bohumil Baxa se narodil dne 27. července 1874 (pokřtěn¹¹ byl o 2 dny později, k jeho rodnému jménu Bohumil křestním jménem Vojtěch, děkanem Františkem Pomajzlem v Sedlčanech) v rodině původně učitele, posléze řídícího učitele na škole v Sedlčanech¹² Jana Baxy, pocházejícího ze selské rodiny, a Františky Baxové, rozené Pujmanové, jejíž otec byl hostinským v Humpolci.¹³ Nukleární rodina Baxových byla velmi početná. Rodiče

2019, s. 302. Státní soud byl speciálním trestním soudem, který vznikl po atentátu na Aloise Rašína na základě zákona č. 51/1923 Sb. z. a n., o Státním soudu, a soudil nejzávažnější trestné činy proti státu podle zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. Soud jako takový byl zrušen v roce 1935, kdy na základě zákona č. 68/1935 Sb. z. a n., o vrchních soudech jako soudech státních.

- ¹⁰ Např. konferenční sborník *Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu. Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. Bohumilu Baxovi*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993; KADLECOVÁ, Marta. Bohumil Baxa. In: SKŘEJPKOVÁ, Petra (ed.). *Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918–1938)*. Praha: Linde, 2009, s. 418–428; KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*. Brno: Masarykova univerzita, 1993; VOJÁČEK, Ladislav. První pražští učitelé na brněnské právnické fakultě. *Právně-historické studie*. 2007, roč. 39, s. 209–220; VOJÁČEK, Ladislav. František Weyr, Karel Engliš a Bohumil Baxa – čelní představitelé právní vědy na Moravě. In: *Hledání kontinuity vědeckého bádání na Moravě a ve Slezsku: soubor rozšířených abstrakt k III. kolokviu o osobnostech formujících vědu na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Společnost pro dějiny vědy a techniky, 1998, s. 54–62; LACINA, Vlastislav. Baxa, Bohumil. In: VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol. *Biografický slovník českých zemí. 3. sešit. Bas–Bend*. Praha: Libri, 2005, s. 296; SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009) (K 90. výročí Masarykovy univerzity a její právnické fakulty)*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2010; VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 1. díl. 1919–1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2019; VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 2. díl. 1989–2019*. Brno: Masarykova univerzita, 2019.
- ¹¹ Měl jednu kmotru, dceru místního mydláře a kmotrem mu byl kaplan křtícího kostela. SOA Praha, Sedlčany 24, Kniha narozených v Sedlčanech od roku 1870 do 27. 1. 1887, s. 78. In: *ebadatelna.soapraha.cz* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/11587/80>; SOA Praha, Sedlčany 16, Matrica Baptizatorium Civitatis Selcnae. Lit. C. 1856–1869 s. 90. In: *ebadatelna.soapraha.cz* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/11594/94>.
- ¹² Viz též např. KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 3.
- ¹³ SOA Praha, Sedlčany 24, Kniha narozených v Sedlčanech od roku 1870 do 27. 1. 1887, s. 78. In: *ebadatelna.soapraha.cz* [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/11587/80>; SOA Praha, Sedlčany 16, Matrica

Bohumila Baxy byli požehnáni 12 dětmi¹⁴ (byť ne všechny se dožily dospělosti či vyššího věku), v důsledku čehož měl jednak Bohumil Baxa na základě sociálního systému monarchie nárok požádat si o osvobození od různých poplatků (např. školného na gymnáziu,¹⁵ kolejného, tax apod. na vysoké škole¹⁶), jednak množství sourozenců napomohlo tomu, že se v různých fázích jejich životů jejich životopisy různě protínaly. Tak např. na gymnáziu Bohumil Baxa studoval v ročníku s o necelé 2 roky starším bratrem Václavem,¹⁷ v rámci politiky i života v Praze se pak setkával se svým bratrem Karlem. Jeho tři další bratři rovněž studovali práva a jeden lékařskou fakultu.¹⁸

Po absolvování primárního stupně vzdělávací soustavy v Sedlčanech¹⁹ studoval Baxa v letech 1884/1885–1891/1892 na osmiletém c. k. Akademickém gymnáziu v Praze ve třídě A.²⁰ A to v době, kdy na jmenovaném gymnáziu (pro Baxu bohužel o ročník níže) vyučoval mj. dějepis i známý historik a spisovatel Zikmund Winter.²¹ Baxa při svých gymnaziálních studiích bydlel již v Praze. Od roku 1884 do roku 1887 u vdovy Anny Petákové, poté u obuvníka Františka Kubáče.²² Při svých studiích náležel Bohumil Baxa vždy mezi několik nejlepších studentů ročníku.²³ Jako zajímavost lze uvést, že jeho gymnaziálním spolužákem a spolumaturantem, rovněž náležejícím mezi nejlepší studenty ročníku, byl Boleslav Fux,²⁴ pozdější známý odborník na finanční právo a rovněž budoucí akademik na pražské právnické fakultě. Bohumil Baxa na gymnáziu zvláště vynikal v dějepise, zeměpise a matematice. Nejlepší známky měl v ročníku 1890/1891, kdy měl dvě dvojky, a v předmaturitním ročníku 1891/1892, kdy měl dokonce jen jednu dvojku.²⁵ Svá gymnaziální studia završil úspěšným složením maturitní zkoušky dne 4. července 1892²⁶

Baptizatorium Civitatis Sclavacae. Lit. C. 185–1869 s. 90. In: *ebadatelna.soapraha.cz* [online]. [cit. 2024-02-02] Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/11594/94>.

- 14 Archiv Univerzity Karlovy (A UK), fond Právnická fakulta Univerzity Karlovy, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 B. Baxy za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.
- 15 Archív hlavního města Prahy (AHMP), fond 921 Akademické gymnázium (AG), Štěpánská 22, Třídní výkaz 1884–1885, s. 2.
- 16 Baxa byl skutečně od poplatků spojených s vysokoškolským studiem osvobozen. Viz A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 B. Baxy za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.
- 17 AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1889/1890, s. 2.
- 18 ČA (zřejmě ČÁDA, František). Bohumil Baxa. *Sborník věd právních a státních*. 1946, roč. 44–46, s. 185.
- 19 Jednalo se o obecnou školu v Sedlčanech. Viz Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, Osobní výkaz JUDr. et PhDr. Baxa Bohumil.
- 20 AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, ev. J. Maturitní protokoly, 1891–1900, Hlavní protokol o zkoušce maturitní ve školním roce 1891/1892. Odd. A. Doba zkoušky 4., 5., 6., 7. a 8. července 1892, s. 2.
- 21 AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1885/1886, s. 1 a AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1890/1891, s. 1.
- 22 AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1884 /1885, s. 2, AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1885/1886, s. 2, AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1886/1887, s. 1, AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1887/1888, s. 1, AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1888/1889, s. 2, AHMP, fond AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1889/1890, s. 2 a AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1890/1891, s. 2.
- 23 AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1884 /1885, s. 2, AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1885/1886, s. 2, AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1886/1887, s. 1, AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1887/1888, s. 1, AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1888/1889, s. 2, AHMP, fond AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1889/1890, s. 2 a AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1890/1891, s. 2.
- 24 AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1891/1892.
- 25 AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1890/1891, s. 2 a AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Třídní výkaz 1891/1892, s. 2.
- 26 AHMP, fond 921 AG, Štěpánská 22, Maturitní protokoly, 1891–1900, Hlavní protokol o zkoušce maturitní ve školním roce

s vyznamenáním.²⁷ Po maturitě se z hlediska přípravy na své budoucí povolání rozhodl pro tehdy čtyřleté studium práva a státu.

Bohumil Baxa nastoupil studium právo- a státovědeckých studií již po rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou část.²⁸ Vzhledem k rodinnému zázemí studoval Baxa v letech 1892–1896 na právnické fakultě c. k. české Karlo-Ferdinandovy univerzity.²⁹ Podobu tehdejšího studia však nelze bez dalšího posuzovat podle představ o dnešním právnickém studiu. Právními předpisy, tvořícími právní rámec Baxových studií, byly především zákon č. 68/1893 ř. z., o právo- a státovědeckých studiích a státních zkouškách,³⁰ a k němu prováděcí nařízení ministra kultu a vyučování č. 204/1893 ř. z., jímž se upravují právnická a státovědecká studia a teoretické zkoušky státní,³¹ a dále nařízení ministerstva kultu a vyučování č. 57/1872 ř. z., jímž se univerzitám království a zemí na říšské radě zastoupených vydávají nová ustanovení, jak lze nabýti doktorátu na světských fakultách.³² Podle těchto předpisů bylo nejdůležitějším, dokonce jediným zákonem explicitně zmíněným cílem právo- a státovědeckých studií nabytí způsobilosti k veřejné službě s tím, že výsledek studií se prokazoval třemi teoretickými státními zkouškami (historickoprávní, soudní a státovědeckou).³³ Právnické studium trvalo čtyři roky, ovšem vzhledem ke skutečnosti, že tehdy neexistovaly průběžné zkoušky, se splnění jednotlivých semestrů započítávalo pouze na základě prokázání docházky na přednášky obligatorních předmětů.³⁴ Tyto povinné předměty byly zároveň zkušebními státnicovými předměty.³⁵

Zmíněnými obligatorními předměty byly pro historickoprávní státní zkoušku římské právo, církevní právo, německé právo (dějiny pramenů práva a veřejného práva, dějiny a systém soukromého práva), pro justiční a státovědeckou státní zkoušku rakouské soukro-

1891/1892. Odd. A. Doba zkoušky 4., 5., 6., 7. a 8. července 1892, s. 2. Předsedou zkušební komise byl Josef Zahradník, členy komise byli např. František Zuna, examinátor latiny a řečtiny, František Prusík zkoušející češtinu, V. Jezdinský, zkoušející dějepis a zeměpis, Karel Pánek, examinátor pro matematiku a Cyril Kříž, který zkoušel maturitní znalosti z německého jazyka.

²⁷ Viz A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.

²⁸ K rozdělení univerzity došlo postupně v letech 1882–1892. Nejprve vznikly profesorské sbory a akademické obce právnických a filozofických fakult, a to od zimního semestru akademického roku 1882/1883, nejspoději se rozdělily fakulty teologické. Právním základem rozdělení se stal zákon č. 24/1882 ř. z., jenž se týče c. k. university Karlo-Ferdinandovy v Praze.

²⁹ Viz Archiv Univerzity Karlovy, Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 20; Matrika imatrikulovaných české Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy B. In: *Studenti pražských univerzit 1882–1945* [online]. [cit. 2024-12-13]. Dostupné z: https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/person/se/1659016326778099/?_____MG__search_name=Baxa&_____MG__search_birth_date=27.+7.+1874&_____MG__search_birth_place=&_____MG__search_faculty=2&_____MG__search_year_from=&_____MG__search_year_to=&lang=cs&PSarcPublicPersonSearchList=10&SOarcPublicPersonSearchList=0order_prijmeni%7C0order_jmeno&sessionId=821691&_binding=1&_____BG__OK=Vyhledat&search_name=Baxa&search_birth_place=&search_faculty=2.

³⁰ Dále jen „právnický studijní řád“.

³¹ Dále jen „nařízení o právnickém studiu a státních zkouškách“.

³² Dále jen „rigorózní řád“. Přehled předpisů a jejich novelizace v době první Československé republiky viz SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 8.

³³ Viz § 1 právnického studijního řádu. Naproti tomu studující, kteří nechtěli dosáhnout způsobilosti k veřejné službě či doktorského titulu, se řídili sice též ustanoveními všeobecného studijního řádu – č. 370/1850 ř. z., nikoliv však právnického studijního řádu. Emanuel Chalupný dokonce zdůrazňoval, že v rámci dobového právnického vzdělávání byl klíčový důraz kladen na přípravu na soudcovské povolání oproti ostatním právnickým profesím. Viz CHALUPNÝ, Emanuel. Otázky sociální a vysoké školy. *Sociální revue. Věstník Ministerstva sociální péče*. 1922, roč. 3, č. 2, s. 113.

³⁴ Viz § 2 al. 1, 2 právnického studijního řádu.

³⁵ Viz § 2 právnického studijního řádu a § 12–14 Nařízení o právnickém studiu a státních zkouškách.

mé (civilní) právo hmotné, rakouské obchodní a směnečné právo, rakouské civilní soudní řízení, rakouské trestní právo hmotné a procesní, všeobecné a rakouské státní právo, správní věda a správní právo, národohospodářská věda a politika a finanční věda se zřetelem k rakouskému finančnímu zákonodárství.³⁶ Dále bylo na právnických fakultách vyučováno horní právo, mezinárodní právo veřejné, soudní lékařství, státní účetnictví, rakouské zemědělské právo a dějiny, rakouské právo finanční a podle možností i právní komparatistika³⁷ a další vypsané dobrovolné předměty. Kromě toho museli studenti³⁸ před konáním historickoprávní zkoušky absolvovat přednášku z filozofie na některé filozofické fakultě a před či po historickoprávní státní zkoušce ještě jednu přednášku na filozofické fakultě a dále jednu přednášku z právní filozofie a jednu přednášku z všeobecné srovnávací a rakouské statistiky. Bohumila Baxy v době jeho studií vyučovaly veliké dobové osobnosti svých oborů, jejichž jména jsou v daných právních odvětvích dobře známa. Například římské právo tehdy přednášel Leopold Heyrovský, občanské právo a obchodní právo Antonín Randa, civilní proces Emil Ott, právní dějiny Jaromír Čelakovský, Bohuslav Rieger a Jan Jaromír Hanel, státní právo a církevní právo Jiří Pražák, trestní právo Alois Zucker a František Storch, národní hospodářství a finanční vědu Albín Bráb a Matouš Talíř.³⁹

Historickoprávní státní zkoušku bylo možno vykonat na začátku čtvrtého semestru studia, tj. po absolvování tří semestrů,⁴⁰ zbylé dvě státní zkoušky v libovolném pořadí na konci studia, po absolvování 4, respektive 5 dalších semestrů studia.⁴¹ Zatímco historickoprávní státní zkoušky se konaly jen třikrát do roka (na začátku a na konci letního semestru a na začátku zimního semestru), měly být justiční a státovědecké státní zkoušky v průběhu celého roku.⁴² K žádosti o přihlášení ke státní závěrečné zkoušce se přikládalo maturitní vysvědčení, imatrikulační list a přihlašovací knížka, k druhým dvěma státnicím navíc ještě vysvědčení o úspěšně vykonané historickoprávní státní závěrečné zkoušce.⁴³ Státní zkoušky byly ústní a veřejné. O výsledku státních zkoušek rozhodovala absolutní většinou hlasů komise. Při rovnosti hlasů komise (oproti současnosti neměla komise lichý počet členů) nerozhodoval předseda komise, ale rozhodovalo se podle mínění kandidátovi méně příznivého.⁴⁴ Pokud bylo o výsledku zkoušky rozhodnuto jednohlasně, přistupovalo se k poradě, zda má být výkon v jednom či více předmětech aprobován známkou

³⁶ Přičemž soukromé právo hmotné, obchodní a směnečné právo, rakouské civilní soudní řízení a rakouské trestné právo hmotné a procesní se zkoušely při judičiální státní závěrečné zkoušce, ostatní vyjmenované předměty při státovědecké státní zkoušce. Viz § 4 právnického studijního řádu.

³⁷ Paragraf 7 nařízení o právnickém studiu a státních zkouškách.

³⁸ V době nástupu Bohumila Baxy na právnickou fakultu sice na terciálním stupni vzdělávací soustavy byly postupně připouštěny a teoreticky mohly studovat i ženy, nicméně na právnické fakulty nebyly k řádnému studiu přijímány, byt první uchazečka byla k mimořádnému slyšení přednášek připuštěna roku 1899. Situace se změnila až se vznikem republiky v roce 1918. Viz např. LUJCOVÁ, Drahomíra. Reflexe názorů na právnické vzdělávání žen a jejich zapojení do praxe v letech 1918–1928 ve vybraných titulech dobového tisku a v poslanecké sněmovně. In: *Všehrd* [online]. 17. 3. 2015 [cit. 2024-12-26]. Dostupné z: https://www.vsehrd.cz/clanek/reflexe-nazoru-na-pravnicke-vzdelavani-zen-a-jejich-zapojeni-do-praxe-v-letech-1918-1928-ve-vybraných-titulech-doboveho-tisku-a-v-poslanecke-snemovne_acf2ebc7-0f68-4e35-99fd-20816de2b93e.

³⁹ A UK, Seznam přednášek, které konati se budou na c. k. české Univerzitě Karlo–Ferdinandově v Praze v zimním běhu 1892/1893. Praha: c. k. ak. senát, 1893, s. 5.

⁴⁰ Paragraf 2 nařízení o právnickém studiu a státních zkouškách.

⁴¹ Paragraf 5 právnického studijního řádu a § 2 nařízení o právnickém studiu a státních zkouškách.

⁴² Paragraf 19 nařízení o právnickém studiu a státních zkouškách.

⁴³ *Ibidem*, § 21.

⁴⁴ *Ibidem*, § 25.

vyznamenání.⁴⁵ Přestože se státní závěrečné zkoušky konaly ústně, neexistovaly seznamy otázek,⁴⁶ zkoušky měly dominantně teoretický charakter a prověřovaly spíše znalost normativity než judikatury, je třeba říci, že studenti, kteří je absolvovali s vyznamenáním, náleželi ke špičce kterékoliv právnické profese, do níž nastoupili. Bohumil Baxa složil všechny státní závěrečné zkoušky s vyznamenáním.⁴⁷ Historickoprávní státní zkoušku složil 5. října 1894, přičemž vyznamenáním byl hodnocen z římského práva, k němuž u něj byl v rámci čtyřčlenné komise příslušný jako examinátor již zmíněný Leopold Heyrovský.⁴⁸ Judiciální státní zkoušku složil Baxa dne 23. října 1896 s vyznamenáním z obecného práva soukromého a z civilního soudního řízení⁴⁹ a státovědeckou státní zkoušku dne 15. března 1897 s vyznamenáním z předmětu finanční vědy.⁵⁰ To, zda Bohumila Baxu úspěch při examinacích vedl k myšlence, aby i jako alumnus nadále spojil svůj život s univerzitou, anebo naopak, zda byly jeho studijní výsledky ovlivněny emočním souzněním s akademickým prostředím, není z dochovaných materiálů zřejmé. Co je však jednoznačně patrné, že se po absolutoriu Baxa rozhodl se na fakultu v příhodném okamžiku vrátit. Jako nepřímý důkaz tohoto záměru lze považovat jeho podrobení se doktorským, tzv. přísným neboli rigorózním zkouškám.

Z hlediska budoucího působení absolventa právnické fakulty v té době nebylo získání doktorského titulu JUDr. bez významu.⁵¹ Pokud zamýšlel absolvent nastoupit akademickou dráhu či vstoupit do advokacie, musel totiž povinně⁵² (jinak to bylo svobodnou volbou každého absolventa) složit ještě přísné neboli rigorózní zkoušky. První rigorózum examinovalo znalosti z římského a církevního práva a z německého práva (přesněji z dějin pramenů práva a veřejného práva a z dějin a systému soukromého práva), druhé rigorózum z týchž oborů jako justiční státní závěrečná zkouška a poslední rigorózum examinovalo

⁴⁵ Paragraf 26 nařízení o právnickém studiu a státních zkouškách.

⁴⁶ Alespoň ne oficiálně, i když samozřejmě již tehdy kolovaly mezi studenty informace o tom, na co se který examinátor opakovaně ptá.

⁴⁷ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 B. Baxy za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.

⁴⁸ A UK, Právnická fakulta Německé univerzity v Praze, Knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí, inv. č. 6, Právněhistorická státní zkušební komise v Praze při německé Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze (1892–1895), s. 8855. In: *Studenti pražských univerzit 1882–1945* [online]. [cit. 2024-01-08]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1706077232275642/658/?lang=cs>.

⁴⁹ A UK, Právnická fakulta Německé univerzity v Praze, Knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí, inv. č. 39, Judiciální státní zkušební komise v Praze při německé Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze (1894–1898), s. 7079. In: *Studenti pražských univerzit 1882–1945* [online]. [cit. 2024-01-08]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1524922779633864/690/?lang=cs>.

⁵⁰ Právnická fakulta Německé univerzity v Praze, Knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí, inv. č. 67, Státovědecká státní zkušební komise v Praze při německé Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze (1895–1899), s. 5312. In: *Studenti pražských univerzit 1882–1945* [online]. [cit. 2024-01-08]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1339014181104418/516/?lang=cs>. Viz též A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, zpráva habilitační komise ze 14. října 1908 o habilitační žádosti.

⁵¹ V té době, stejně jako dnes již ve významu *iuris universalis doctorus*, doktor veškerého práva, namísto původního *iuris utriusque doctorus*, doktor obojího práva, římského a církevního. Dnes se titul označuje rovněž jako tzv. malý doktorát a k jeho získání se vyžaduje složení rigorózní zkoušky a sepis, odevzdání a obhájení rigorózní práce. V současnosti v ČR však existují i jisté alternativní režimy dosažení tohoto titulu (např. uznání diplomové práce hodnocené výborně, doporučené komisí a v podstatných částech publikované za rigorózní s povinností složit zkoušku či uznání disertační práce za rigorózní).

⁵² Paragraf 1 zákona č. 96/1868 ř. z., kterým se zavádí advokátní řád. Viz k tomu např. BALÍK, Stanislav. Česká advokacie ve světě právních předpisů z let 1868–1914 a jejich dobového výkladu. *Právněhistorické studie*. 1993, roč. 33, č. 1, s. 101.

znalosti z všeobecného a rakouského státního práva, národního práva a z politické ekonomie (tj. národního hospodářství a finanční vědy).⁵³ Doktorské zkoušky se konaly ústně, každá trvala dvě hodiny a hodnotily se buď známkou výtečně, dostatečně, či nedostatečně většinou hlasů, přičemž, stejně jako u státních zkoušek, se při rovnosti hlasů dávala známka méně příznivá.⁵⁴ Pokud nezvládl kandidát jedno rigorózum, nemohl skládat žádné další a na nový pokus se mohl přihlásit až po třech měsících. Nezvládl-li ani opravný pokus, mohl jít na poslední pokus až za rok, aby měl dost času na přípravu. Více pokusů kandidát k dispozici neměl. Po trojím neúspěchu nebylo již nikdy možné rigorózní zkoušku absolvovat nejen na žádné univerzitě v Předlitavsku, ale nebylo možné ani nostrifikovat doktorát z ciziny.⁵⁵

Přestože Bohumil Baxa do advokacie nesměřoval, přísné zkoušky se podrobil. Důvod lze zřejmě hledat právě v jeho zájmu v budoucnu na univerzitě působit, neboť získání doktorátu bylo nezbytným předpokladem pro *venium docendi*.⁵⁶ Rigorózní zkoušky právněhistorickou a judiciální složil jednomyslně, u státovědecké rigorózní zkoušky uspěl většinou hlasů.⁵⁷ Promován doktorem práv byl dne 24. června 1897 a promotorem mu byl významný odborník na finanční vědu a finanční právo Matouš Talíř.⁵⁸ Bylo to právě ústavní (státní) právo, jemuž, vedle právních dějin, se později rozhodl věnovat. Jedním z motivačních faktorů nepochybně byla Baxova politická angažovanost, nicméně mohla to být snad i snaha dokázat svou excelenci v oboru platného práva a mít tak širší možnost uplatnění, jež k tomu Bohumila Baxu mohla vést.

Po absolvování právnických studií nejprve Bohumil Baxa působil 4,5 měsíce v advokacii,⁵⁹ následně nastoupil v srpnu 1897 do praxe v justici u zemského soudu v Praze,⁶⁰ kde po absolvování přípravné soudcovské služby⁶¹ složil dne 8. ledna 1901 soudcovskou zkoušku před pětičlennou komisí⁶² vrchního zemského soudu v Praze,⁶³ v německém

⁵³ Paragraf 2 Rigorózního řádu.

⁵⁴ Ibidem, § 5 a 12.

⁵⁵ Ibidem, § 13.

⁵⁶ K *venium docendi* viz níže v textu.

⁵⁷ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 B. Baxy za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.

⁵⁸ A UK, Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 1, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity I. (1882–1900), s. 471. In: *Studenti pražských univerzit 1882–1945* [online]. [cit. 2024-01-08]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1889173198808193/482/?lang=cs>.

⁵⁹ Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, osobní výkaz JUDr. et PhDr. Baxa Bohumil.

⁶⁰ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, zpráva habilitační komise ze 14. října 1908 o habilitační žádosti.

⁶¹ Paragraf 5 zákona č. 217/1896 ř. z., jímž se vydávají předpisy o obsazování, vnitřním zařízení a řádě jednacím soudů (o organizaci soudní). Dále jen „zákon o organizaci soudní“.

⁶² Konala se z civilního a trestního práva hmotného i procesního a z těch právních předpisů státního, finančního a správního práva, které byly důležité pro judikaturu. Jejich seznam tvořil přílohu nařízení ministerstva spravedlnosti č. 182/1900 ř. z., o zkouškách soudcovských (dále jen „nařízení o zkouškách soudcovských“). Zkouška se skládala z domácí písemné práce teoretického charakteru, na jejíž vypracování měl kandidát 2 měsíce, klauzurní práce (vypracování obžaloby, rozsudku, námitek, zmateční stížnosti či usnesení o obnově v trestním právu a rozsudku nebo meritorního usnesení, případně taxativně uvedených druhů usnesení v civilním řízení, případně výběr a analýza a zodpovězení obtížných právních otázek) a z dvouhodinové ústní části zkoušky. Posuzovány byly znalosti předmětů, znalost spisové služby ad., pracovního výcviku a schopnost správného právního posouzení a rozhodnutí civilních a trestních případů. Viz § 12 zákona o organizaci soudní a § 11, 16, 18–20, 23–26 nařízení o zkouškách soudcovských.

⁶³ Jak vyplývá z § 23 nařízení o zkouškách soudcovských.

i českém jazyce,⁶⁴ s velmi dobrým prospěchem, tj. druhým nejlepším možným hodnocením.⁶⁵ Od 14. října 1901 se stal adjunktem zemského soudu v Praze.⁶⁶ V letech 1897–1898 Baxa rovněž absolvoval dobrovolnou vojenskou službu⁶⁷ a od roku 1903 se stal důstojníkem v záloze,⁶⁸ v důsledku čehož se jej později přímo dotkla mobilizace za první světové války.

Současně v této době Bohumil Baxa udržoval kontakty s univerzitou a publikoval své dvě odborné prvotiny, obě v časopisu *Česká Revue*, obě na pomezí vědeckého a populárně naučného článku, blíže však k druhému z nich. Jednalo se o články *Nejstarší zákoník světa* a *Macedonská otázka*.⁶⁹ Již v nich uplatnil Baxa některé přístupy, které se mu měly stát typickými, zejména orientaci na v odborné veřejnosti rezonující témata a na práci (byť občas ne zcela zdařilou) se zahraničními zdroji. Článek *Nejstarší zákoník světa*⁷⁰ se zabýval Chamurapiho zákoníkem,⁷¹ přičemž Baxa vycházel z komentované edice Hugo Wincklera, zčásti ji i přebíral⁷² a činil jakýsi výtah některých veřejnoprávních (zejména lenních a trestních) i soukromoprávních (majetkových, manželských a dědických) institutů z obsahu zákoníku, kteréžto informace doplňoval dalšími poznatky, např. i komparací.⁷³ *Macedonská otázka*⁷⁴ zase stručně představila dějiny a realie Makedonie (v širším pojetí), v té době součásti Osmanské říše. Baxa zde opakoval některá paradigmaty, v té době typická pro západoevropské a slavjanofilské názory českých politických kruhů na situaci netureckých národností v sultanátu. Vzhledem k dobové fázi národnostní otázky např. vůbec nepracoval s makedonskou národností, ale uváděl, že v rámci diskuzí o makedonských Slovanech byli řazeni buď k Srbům, či k Bulharům.⁷⁵ I zde nalezneme komparativní odkazy na středoevropskou historii.⁷⁶

⁶⁴ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, zpráva habilitační komise ze 14. října 1908 o habilitační žádosti.

⁶⁵ Podle § 28 nařízení o zkouškách soudcovských byla zkouška hodnocena známkami výborně, velmi dobře, dobře a nedostatečně.

⁶⁶ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.

⁶⁷ KADLECOVÁ, Marta. Bohumil Baxa, s. 418 a A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, zpráva habilitační komise ze 14. října 1908 o habilitační žádosti.

⁶⁸ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, zpráva habilitační komise ze 14. října 1908 o habilitační žádosti.

⁶⁹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 B. Baxy za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.

⁷⁰ BAXA, Bohumil. *Nejstarší zákoník světa*. *Česká revue*. 1902–1903, roč. 6, č. 6–10, s. 568–570, 664–670.

⁷¹ Baxa, vycházející z díla Hugo Wincklera, časově zařadil zákoník přesněji kolem roku 2250 př. n. l., když v obdobné době vyšla edice zákoníku od C. H. W. Johnse z Queen's College z Cambridge ještě pracovala s temporálním relativně určitým rozmezím 2285–2242 př. n. l. Viz JOHNS, Claude Hermann Walter. *The Oldest Code of Laws in the World, Promulgated by Hammurabi, king of Babylon B.C. 2285–2242*. Edinburgh: T&T Clark, 1903; viz též WINCKLER, Hugo. *Die Gesetze Hammurabis, Königs von Babylon um 2250 v. Chr. Das älteste Gesetzbuch der Welt*. Leipzig: J. C. Hinrichsche Buchhandlung, 1903. Dnes je zařazován mnohem později, do 18. století př. n. l. Viz *Dějiny evropského kontinentálního práva. Vysokoškolská právníká učebnice*. 4. upravené vydání. Praha: Leges, 2018, s. 23, 25.

⁷² Jak vyplývá z první poznámky v článku, ale např. i z informace o Morganových výkopech či z odkazu na Genesis XIV. Viz BAXA, Bohumil. *Nejstarší zákoník světa*, s. 569. Viz WINCKLER, Hugo. *Die Gesetze Hammurabis*, s. 5 a 7.

⁷³ Např. srovnání sociálního stavu dítěte podle rodiče podle Chamurapiho zákoníku a podle germánského práva. Viz BAXA, Bohumil. *Nejstarší zákoník světa*, s. 670.

⁷⁴ BAXA, Bohumil. *Macedonská otázka*. In: *Česká revue*. Roč. 6, č. 6–10. Praha: Edvard Beaufort, 1902–1903, 708–715.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 713–714.

⁷⁶ Např. připomínku boje Matyáše Korvína s Jiřím z Poděbrad. Viz BAXA, Bohumil. *Macedonská otázka*, s. 710.

Vzhledem ke své orientaci na právní historii se Bohumil Baxa při svém terciálním vzdělávání neomezil pouze na studium filozofie a ještě jednoho předmětu na filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity tak, jak bylo požadováno ve svrchu řečených právních předpisech o právo- a státovědeckých studiích, ale již v době, kdy působil v soudní soustavě, konkrétně od akademického roku 1898/1899,⁷⁷ studoval na Filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity, čímž pro budoucnost rozšířil rámec svých znalostí i metodologických přístupů a pohledů. Tvzení, objevující se v několika textech, že Baxa patřil mezi žáky Jaroslava Golla, se zřejmě opírá o skutečnost, že Jaroslav Goll na Filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity po rozdělení v roce 1882 učil.⁷⁸ Podrobnější doklady však k této hypotéze zatím nebyly přineseny. Je tedy pravděpodobné, že Jaroslav Goll Bohumila Baxu učil, nicméně do tzv. Gollovy školy Baxu, i vzhledem k jeho publikacím, spíše řadit nelze.

Jedním ze zkoušejících Bohumila Baxy při rigorózních zkouškách na filozofické fakultě byl i Tomáš Garrigue Masaryk, který při examinaci Baxy patřil k přísnějším.⁷⁹ Z archivních materiálů vyplývá, že Baxa studoval a posléze skládal hlavní dvouhodinové rigorózum z českých a rakouských dějin a vedlejší jednohodinové rigorózum z filozofie a byla schválena i jeho disertační práce s tématem práce *1804. Přijetí a prohlášení dědičného titulu císaře rakouského*.⁸⁰ Jeho práci tehdy posuzovali velcí historici Josef Pekař a Josef Kalousek, kteří ji hodnotili jako povedenou a kritickou práci, čerpající zčásti přímo z vídeňských archivů, v níž Baxa prokázal znalosti, dobrý spisovatelský jazyk i schopnost analýzy a samostatného úsudku, nicméně vznesli výtky k ne zcela vhodné metodologii.⁸¹ I v tomto případě uvedená charakteristika silnějších a slabších stránek Baxovy práce do jisté míry předznamenala kritiku některých jeho tvůrčích počínů v budoucnu. Rigorózní filozofické zkoušky Baxa složil s výborným hodnocením dne 3. prosince 1904.⁸² Bohumil Baxa byl promován doktorem filozofie dne 15. dubna 1905,⁸³ promotorem mu byl významný filolog a orientalista Rudolf Dvořák.⁸⁴

⁷⁷ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, zpráva habilitační komise ze 14. října 1908 o habilitační žádosti a A UK, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Rigoroza, Sv. I., Protokol o přísných zkouškách k dosažení hodnosti doktorské na filozofické fakultě c. k. univerzity v Praze, záznam č. 332 JUDr. Bohumil Baxa.

⁷⁸ Např. dějiny středověku, dějiny Francie apod. Viz A UK, Seznam přednášek, které se konati budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním běhu 1898/1899. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1898, s. 23, A UK, Seznam přednášek, které se konati budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním běhu 1899/1900. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1899, s. 24, A UK, Seznam přednášek, které se konati budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letním běhu 1900. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1900, s. 25, A UK, Seznam přednášek, které se konati budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letním běhu 1901. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1901, s. 27. Též viz heslo Jaroslav Goll. In: *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Goll.

⁷⁹ A UK, Rigoroza, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Rigoroza, sv. I., Protokol o přísných zkouškách k dosažení hodnosti doktorské na filozofické fakultě c.k. univerzity v Praze, záznam č. 332 JUDr. Bohumil Baxa.

⁸⁰ Systém zkoušek byl odlišný podle oborů.

⁸¹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 B. Baxy za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905. Viz též KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 418.

⁸² A UK, Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 2, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II. (1900–1908), s. 812. In: *Studenti pražských univerzit 1882–1945* [online]. [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1662070835117222/227/?lang=cs>; též A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, Zpráva habilitační komise ze 14. října 1908 o habilitační žádosti.

⁸³ A UK, Rigoroza, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Rigoroza, sv. I., Protokol o přísných zkouškách k dosažení hodnosti doktorské na filozofické fakultě c. k. univerzity v Praze, záznam č. 332 JUDr. Bohumil Baxa.

⁸⁴ MARTÍNEK, Jiří. Dvořák, Rudolf. In: VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol. *Biografický slovník českých zemí. 15. sešit. Dvořák–Enz*. Praha: Libri, 2012, s. 490.

2. Zrání Bohumila Baxy v justici a úspěšná snaha o vstup do pedagogického sboru Karlo-Ferdinandovy univerzity – Baxa v Praze

V souvislosti s blížícím se koncem studia historie a filozofie dospěl Bohumil Baxa k závěru, že nastaly nejlepší podmínky a předpoklady, aby se začal ucházet o habilitaci na Právnické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity. Požádal proto 9. ledna 1905 profesorský sbor Právnické fakulty české Karlo-Ferdinandovy univerzity⁸⁵ prostřednictvím Bohuslava Riegra o přidělení studijního cestovního stipendia za účelem přípravy habilitace z právních dějin, a to pro letní semestr roku 1905.⁸⁶ Uvedená žádost musela být podána skrze profesora a ordináře z oboru, už jen z toho důvodu, že Baxa v daném okamžiku sice byl členem akademické obce univerzity v širším slova smyslu jako její alumnus, ale nebyl ani studentem, ani zaměstnancem fakulty. Bohuslav Rieger doporučil profesorskému sboru Baxově žádosti vyhovět s tím, že obdobně bylo již dříve vyhověno Robertu Maršanovi, který se, analogicky jako Bohumil Baxa, ucházel o habilitaci jakožto zaměstnanec justice a který habilitoval v roce 1905,⁸⁷ přičemž podle informací Riegra měl Baxa lepší studijní výsledky a podpora konkurence soukromých docentů by mohla zvýšit kvalitu výuky.⁸⁸ Podpora ze strany Bohuslava Riegra však mohla mít ještě jiné konotace. Zatímco Robert Maršan byl synem stejnojmenného vysokého pražského policejního úředníka a měl na něj vliv spíše Jaromír Čelakovský,⁸⁹ byl Bohumil Baxa spojen výrazněji právě s osobností Bohuslava Riegra, což vyplývá nejen z podpory, jež se Baxovi ze strany Riegra dostalo ohledně předmětného zahraničního studijního pobytu, ale i při jeho dalších snahách o habilitaci, kdy to byla právě Riegrova smrt, která na čas zpomalila další Baxův akademický vzestup v Praze.⁹⁰

Profesorský sbor podle Riegrova návrhu dne 18. ledna 1905 „výjezd“ Bohumila Baxy doporučil,⁹¹ ministerstvo kultu a vyučování návrh profesorského sboru na zimní semestr cestu schválilo, vyčlenilo na ni finanční prostředky, s tím, že profesorský sbor vytvořil Baxovi studijní plán, kdy vyjíždějící hlásil průběžně, co při svém pobytu z odborného

⁸⁵ Profesorský sbor byl v oné době klíčovým rozhodovacím orgánem fakulty, který rozhodoval o všech výukových, organizačních a disciplinárních otázkách, pokud nebyly vyhrazeny výkonným orgánům či akademickému senátu univerzity. Viz § 4, 5 a 14 zákona č. 63/1873 ř. z., o organizaci univerzitních úřadů. Dále jen „univerzitní organizační zákon“.

⁸⁶ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.

⁸⁷ Viz ŠIMANDL, Milan. Zapomenutí právníci: Robert Maršan a jeho otec. In: *Všeohrd* [online]. 21. 5. 2014 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://www.vseohrd.cz/clanek/zapomenuti-pravnici-robert-marsan-a-jeho-otec_aef380f3-b102-44df-b0eb-a7e5d3c593c6.

⁸⁸ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, návrh a doporučení prof. Bohuslava Riegra z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.

⁸⁹ ŠIMANDL, Milan. Zapomenutí právníci: *Robert Maršan a jeho otec*.

⁹⁰ Ladislav Vojáček řadí B. Baxu mezi žáky Jaromíra Čelakovského. Viz VOJÁČEK, Ladislav. První pražští učitelé, s. 213; SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 50. Vzhledem k řadě dokumentů spojujících v rámci úsilí o další akademické graduování i k obsahu jeho děl Baxu s Bohuslavem Riegre, se autor tohoto článku přiklání k názoru, že Jaromír Čelakovský B. Baxu učil, tedy Baxa byl jeho žákem ve smyslu posluchače jeho kurzů, ale z hlediska žáka jako pokračovatele, nositele názorů byl Baxa spíše spojen s osobností Bohuslava Riegra.

⁹¹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1051, doporučení prof. sboru PF KFU z 18. ledna 1905 k žádosti B. Baxy z 9. ledna 1905 za účelem přípravy habilitace z právních dějin o studijní cestovní stipendium v letním semestru 1905.

hlediska koná, a ministerstvo spravedlnosti, jakožto zaměstnavatel, dalo Baxovi na dobu studijního pobytu služební dovolenou.⁹² Studijní pobyt vykonával Baxa na univerzitě ve Vídni, kde se na základě domluvy s Bohuslavem Riegem⁹³ nechal zapsat na zimní semestr 1905/1906 jako mimořádný posluchač semináře Siegmunda Adlera o rakouských a říšských právních dějinách a semináře historika Alfonse Dopsche o středověkých dějinách ústavy a správy a současně bádával v archivu.⁹⁴ Na konci zimního semestru Bohumil Baxa požádal o prodloužení studijního pobytu, což profesorský sbor dne 18. prosince 1905 na základě uspokojivých informací podpořil,⁹⁵ avšak s připomínkou, že se Bohumil Baxa uchází o mandát v Poslanecké sněmovně Říšské rady a že případné získání mandátu nesmí ohrozit jeho přípravu na habilitaci a studijní pobyt. Návrh profesorského sboru přijalo ministerstvo kultu a vyučování dne 6. dubna 1906, nicméně snížilo Baxovi studijní stipendium o čtvrtinu.⁹⁶

V roce 1906 díky informacím načerpaným ze studijního pobytu i z dalších zdrojů Bohumil Baxa publikoval zásadní dvoudílný článek *O přihlášení zemí koruny české k Německému Bundu*,⁹⁷ v němž na základě analýzy zakládacích i dalších dokumentů Německého spolku dokládal, že původně podle Německých spolkových akt neměly být české země zařazeny do Německého spolku, ale k přihlášení došlo v roce 1818 nikoliv v důsledku právního důvodu, tzn. bývalé příslušnosti ke Svaté říši římské,⁹⁸ nýbrž bez vědomí českých stavů⁹⁹ a v důsledku politických zájmů a dohody Rakouska a Pruska¹⁰⁰ a dalšího vývoje. Tento článek rovněž znamenal počátek jeho zaměření na období 1790–1848 českých právních dějin.¹⁰¹

Na základě úspěšného bádání a činnosti spojených s přípravou habilitace požádal Bohumil Baxa dne 24. listopadu 1906 o udělení *veniae docendi* (někdy synonymicky řečeného též *veniam legendi*) z odvětví říšských právních dějin,¹⁰² tedy možnosti přednášet veškerou materii jednoho oboru, jakožto soukromý docent, tzn. pedagog nepůsobící ve služebním stavu univerzity. Volba říšských právních dějin jako habilitačního oboru byla

⁹² A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 2922, rozhodnutí Ministerstva kultu a vyučování ze dne 13. února 1905.

⁹³ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 712, dopis Baxy ze dne 30. října 1905 děkanátu PF KFU.

⁹⁴ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 913, informace ze schůze profesorského sboru ze dne 14. prosince 1905 o žádosti B. Baxy o prodloužení výjezdu.

⁹⁵ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 913, informace ze schůze profesorského sboru ze dne 14. prosince 1905 o žádosti B. Baxy o prodloužení výjezdu a rozhodnutí profesorského sboru ze dne 18. prosince 1905.

⁹⁶ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 47360, rozhodnutí ministra kultu a vyučování ze dne 6. dubna 1906.

⁹⁷ BAXA, Bohumil. O přihlášení zemí koruny české k Německému Bundu. *Časopis Muzea Království českého*. 1906, roč. 53, č. 2, s. 322–336, a BAXA, Bohumil. O přihlášení zemí koruny české k Německému Bundu. *Časopis Muzea Království českého*. 1906, roč. 80 č. 4, 1906, s. 497–510. Zmínka o publikaci článku např. v KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 3.

⁹⁸ BAXA, Bohumil. O přihlášení zemí koruny české k Německému Bundu. *Časopis Muzea Království českého*. 1906, roč. 80, č. 4, s. 498.

⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁰ Zajímavý je poznatek, že Prusko české země nepovažovalo za součást Svaté říše římské a jako ústupek Rakousku si zase prosadilo přihlášení pruského Slezska, čímž znovu Rakousko potvrdilo svrchovanost Pruska nad územím v době, kdy docházelo k různým změnám hranic. Viz BAXA, Bohumil. O přihlášení zemí koruny české k Německému Bundu. *Časopis Muzea Království českého*. roč. 80, č. 2. Praha: Museum Království českého, 1906, s. 326–327.

¹⁰¹ Podrobněji viz dále v textu.

¹⁰² A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 927, zasedání profesorského sboru ze dne 28. listopadu 1906.

bezpochyby dána tím, že se tehdy jednalo o obligatorní předmět oproti právním dějinám českých zemí. Právní základ tohoto procesu akademické graduace i práv a povinností soukromých docentů představovalo nařízení ministerstva kultu a vyučování č. 19/1888 ř. z. o habilitaci soukromých docentů na univerzitách. Podle něj musel příslušný uchazeč požádat profesorský sbor příslušné fakulty, který v této věci vlastně nahrazoval dnešní vědeckou radu, konat přednášky a doložit splnění podmínek, tj. skončení univerzitních studií alespoň před dvěma lety, získání doktorského titulu a publikovanou knihu či rozsáhlejší rozpravu o tématu, z něhož chce habilitovat, a též přiložit curriculum vitae a program přednášek.¹⁰³ Následně měla být profesorským sborem zřízena komise, která zhodnotila předloženou publikaci.

Pokud publikace byla posouzena jako vyhovující, rozhodl profesorský sbor o připuštění uchazeče o *venium docendi* ke kolokviu, tzn. vědecké rozpravě z odvětví, v němž se kandidát chtěl habilitovat a vyučovat. Kolokvium vedli členové hodnotící komise, ale na půdě profesorského sboru, kde každý člen sboru mohl položit jakoukoliv otázku z daného odvětví. Současně s pozváním ke kolokviu byl uchazeč povinen předložit tři témata cvičné přednášky a když kolokvium dopadlo uspokojivě, probíhala před profesorským sborem, docenty a dalšími osobami, jimž to profesorský sbor povolil, uvedená cvičná přednáška na téma, jež si profesorský sbor z uvedených tří možností vybral. Teprve poté s konečnou platností profesorský sbor hlasoval o udělení, či neudělení *veniae docendi*.¹⁰⁴ Uvedený postup mohl být omezen u osob, které získaly ve vědě vynikající vážnost, pouze na posouzení předloženého spisu. Taková výjimka však byla spíše teoretickou variantou.¹⁰⁵

V okamžiku, kdy Bohumil Baxa požádal o zahájení řízení o udělení *veniae docendi*, doložil oba doktoráty a předložil pro účely posouzení knihu *K dějinám veřejného práva v zemích koruny české od restaurace Leopoldovské až do počátku moderních převratů (1790–1848). Kniha I. Díl I. Část státoprávní až do zrušení říše římské (1790–1806)*.¹⁰⁶ Právě tato práce se však do jisté míry stala kamenem úrazu v habilitačním procesu Bohumila Baxy. V souladu s § 7 Habilitačního řádu byla ustavena komise pro přezkoumání předloženého díla. Na návrh Bohuslava Riegra se jejími členy stali 3 ordináři právně historických předmětů. Jan Jaromír Hanel, Jaromír Čelakovský a právě i sám Bohuslav Rieger.¹⁰⁷ Již dne 20. prosince 1906, tedy za méně než měsíc po podání žádosti, ovšem samotný Bohumil Baxa překvapivě navrhl, aby mu profesorský sbor žádost vrátil, a to pro formální nedostatky. Jakmile mu byla žádost vrácena, podal Bohumil Baxa obratem žádost novou dne 30. prosince 1906, přičemž z dokumentů není zřejmé, zda došlo k nějaké změně. Dokonče složení posuzovací odborné komise zůstalo na základě rozhodnutí profesorského sboru ze dne 5. ledna 1907 totožné jako v případě prvního pokusu.¹⁰⁸

¹⁰³ Paragraf 1, 3, 5 nařízení ministerstva kultu a vyučování č. 19/1888 ř. z., o habilitaci soukromých docentů na univerzitách. Dále jen „habilitační řád“.

¹⁰⁴ Paragraf 7–11 Habilitačního řádu.

¹⁰⁵ Ibidem, § 12.

¹⁰⁶ BAXA, Bohumil. *K dějinám veřejného práva v zemích koruny české od restaurace Leopoldovské až do počátku moderních převratů (1790–1848). Kniha I. Díl I. Část státoprávní až do zrušení říše římské (1790–1806)*. Praha: Bursík & Kohout, 1906.

¹⁰⁷ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 927, zasedání profesorského sboru ze dne 28. listopadu 1906.

¹⁰⁸ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1144, zasedání profesorského sboru ze dne 5. ledna 1907 o žádosti Bohumila Baxy o habilitaci ze dne 30. prosince 1906.

Pouze na základě úvah vycházejících z dalšího vývoje habilitačního řízení lze hypoteticky dedukovat, zda zmíněné technicko-organizační zpětvzetí žádosti nemohlo být způsobeno informacemi, jež mohl Baxa získat ohledně eventuálních výhrad k přiložené knize. Pokud tomu tak však skutečně bylo, samotné odročení věc nevyřešilo, pouze oddálo, neboť v říjnu 1907 byl Bohumil Baxa vyzván, aby na základě podnětu habilitační komise doplnil buď další díl práce o dějinách veřejného práva či jiný spis, neboť vůči knize zazněly na zasedání komise výhrady, a to především od Jaromíra Čelakovského, který byl ustanoven komisí po smrti Riegra referentem o knize. Čelakovský sice knihu pochválil za důkladnou práci s archivními prameny¹⁰⁹ a zajímavé vývody autora, kritizoval však jednak nevhodnou práci s textem, když celé části pojednání byly zařazeny do poznámkového aparátu, jednak nesouvislost a v některých případech nehotovost úsudků a závěrů autora.¹¹⁰

Na místě je vhodné poznamenat, že prodleva mezi (znovu)podáním žádosti a dílčím závěrem hodnotící komise byla způsobena úmrtím Bohuslava Riegra, k němuž došlo 29. května 1907.¹¹¹ Členem komise byl následně dne 7. června 1907 dodatečně jmenován Karel Kadlec a Jaromír Čelakovský byl ustanoven za referenta.¹¹² Z toho je zřejmé, že původním referentem měl být právě zesnulý Bohuslav Rieger. Lze se tedy zamýšlet nad tím, zda jistý vliv ve výstupu habilitační komise nemohlo sehrát její personální obsazení, i s ohledem na výše v textu zmíněnou podporu zčásti vzájemně konkurujících akademických ambicí jejich žáků ze strany obou pánů profesorů. Bohumil Baxa každopádně vyhověl požadavku a předložil ještě další knihu s názvem *Inkolát (a indigenát) v zemích koruny České od roku 1749–1848*.¹¹³ V ní se Baxa věnoval významným konkrétním právním institutům, jež měly právní důsledky ještě v 19. století¹¹⁴ a jež jsou dodnes v jurisdicenci diskutovány.¹¹⁵ Jednalo se o jedno z prvních rozlišení inkolátu a indigenátu v české literatuře,¹¹⁶ když Bohumil Baxa inkolát chápal jako příslušnost k panskému nebo rytířskému stavu na základě rodu nebo přijetí, které zakládalo všechna soukromá i veřejná práva příslušníků stavů, indigenát jako zemskou příslušnost.¹¹⁷

¹⁰⁹ Již si Baxa nepochybně osvojil mj. při svém studiu dějin a filozofie na filozofické fakultě a napomohlo mu k tomu snad i vídeňské studium.

¹¹⁰ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1144, zasedání hodnotící komise ze dne 10. října 1907 a žádost Baxovi o doplnění ze dne 23. října 1907.

¹¹¹ Viz heslo Bohuslav Rieger. In: *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2024-01-16]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohuslav_Rieger.

¹¹² A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, zpráva habilitační komise o habilitační žádosti ze dne 14. října 1907.

¹¹³ BAXA, Bohumil. *Inkolát (a indigenát) v zemích koruny České od r. 1749–1848*. V Praze: Bursík & Kohout, 1908.

¹¹⁴ Z poslední doby k inkolátu a indigenátu viz např. STARÝ, Marek. *Cizozemci a spoluobyvatelé. Udělování českého obyvatelského práva (inkolátu) v době předbělohorské*. Praha: Auditorium, 2018; STARÝ, Marek. *Ius incolatus*. Několik poznámek k českému právu obyvatelskému v době předbělohorské. *Právník*. 2006, roč. 145, č. 12, s. 1452–1466; ADAMO-VÁ, Karolina. K českému inkolátu. *Právněhistorické studie*. 2012, roč. 41, s. 179–198; JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor. Postavení cizinců a inkolát podle moravského zemského práva v 16. a na počátku 17. století. In: *„Morava jako zrcadlo Evropy“. Etnické menšiny na Moravě do roku 1918/„Mähren als Spiegel Europas“: Etnische Minderheiten in Mähren bis zum Jahr 1918*. Brno: Moravský zemský archiv: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně; Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 2010, s. 191–201.

¹¹⁵ Např. otázka, zda panující rozdily v inkolátu týkající se Čech a Moravy způsobovaly, že nemohl být inkolát společný, jak soudí Marek Starý, anebo to znamenalo, že český inkolát byl hodnotnější a čeští stavové se mohli ve vedlejších zemích České Koruny usazovat snáze, stále šlo o integrující prvek České Koruny podle Karoliny Adamové. Viz ADAMO-VÁ, Karolina. K českému inkolátu. *Právněhistorické studie*. 2012, roč. 41, s. 186.

¹¹⁶ WIERERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa*, s. 279.

¹¹⁷ BAXA, Bohumil. *Inkolát (a indigenát) v zemích koruny České od r. 1749–1848*, V Praze: Bursík & Kohout, 1908, s. 6 a 7.

Mnohem zřetelnější připomínky k předloženým publikacím, a zejména k uvedeným *Dějinám veřejného práva*, se oproti dílčímu názoru ve zprávě hodnotící komise z října 1907 posléze objevily v hodnocení knihy jednak v referátu ke knize v rámci habilitační komise z října 1908,¹¹⁸ jednak v recenzním článku ve *Sborníku věd právních a státních*, jehož autorem byl právě Jaromír Čelakovský, který v článku zveřejnil většinu výhrad ze svého referátu.¹¹⁹ Dobová věda především akcentovala, že Baxa v knize napsal,¹²⁰ že osvětské reformy Marie Terezie a Josefa II. oslabil českou státnost, zvláště kriticky se pak vyjadřoval k důsledkům josefinismu pro stabilitu státu. Následující restauraci naopak z toho pohledu hodnotil kladněji, ovšem na dopadech pro českou státnost se nic nezměnilo. Za důležitější pro další vývoj české státnosti Baxa v knize označil konec Svaté říše římské, kdy země České koruny ztratily německá léna a též možnost vystupovat svrchovaně, a s tím spojenou snahu Lotrinské dynastie vytvořit jednotnou rakouskou část říše, než vznik rakouského císařství. Právě i tyto skutečnosti byly Baxovi ve zmíněné recenzi zčásti vytčeny, když Čelakovský kritizoval mj. hloubku analýzy významu Obnoveného zřízení zemského pro ústavní právo a vývoj státu, absenci hodnocení významu zrušení české dvorské kanceláře v roce 1749, vytvoření jednotného poddanství v roce 1786 a ztráty většiny Slezska,¹²¹ ohodnocení josefinských reforem jako decentralizace nebo vyzdvižení spíše předbřeznové doby oproti josefinské.¹²² Jestliže výhrada ke zrušení české dvorské kanceláře byla ze strany referenta/recenzenta poněkud nespravedlivá, neboť Baxa v knize ve skutečnosti uznal státoprávní význam zrušení české dvorské kanceláře jako příčinu omezení správní a soudní samostatnosti Koruny české,¹²³ je pravda, že Baxa v posuzované knize poněkud nadbytečně a čistě teoreticky zmínil zcela od dobové skutečnosti odtrženou tezi, že administrativní spojení českých a rakouských zemí vlastně mělo zvětšit český stát, neboť království jako suverénní i suzerénní celek mělo pohltnout rakouské země.¹²⁴

Významnou část knihy pak představovala pasáž o vlivu událostí let 1804–1806 na českou státnost,¹²⁵ v níž Baxa využil své předchozí, výše zmíněné práce o přihlášení českých zemí k Německému spolku. Oproti Baxovi Čelakovský ještě více zdůraznil evoluci dopadu vzniku rakouského císařství, kdy původně jen symbolický akt v souvislosti s korunovaci Napoleona následně změnil svou povahu a korunoval právě v souvislosti se zánikem Svaté říše římské centralizaci, čehož vyjádřením byla i ztráta německých lén.¹²⁶ Kromě toho však Jaromír Čelakovský upozornil i na některé terminologické nedostatky, např. v oblasti kategorizace práva. Baxa totiž rozlišoval právo státní a ústavní oproti dobové jurisprudenci, jež právo státní a právo ústavní v užším slova smyslu ztotožňovala, právo

¹¹⁸ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 4001, zpráva habilitační komise ze 14. října 1908 o habilitační žádosti.

¹¹⁹ A tím účelně uplatnil text, který již předtím stejně musel vytvořit. ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Dr. Bohumil Baxa. K dějinám veřejného práva v zemích koruny české od restaurace Leopoldovské až do počátku moderních převratů (1790–1848)*. V Praze 1906. ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Inkolát (a indigenát) v zemích koruny České od r. 1749–1848. *Sborník věd právních a státních*. 1908–1909, roč. 9, č. 1, s. 415–426.

¹²⁰ Jde o hodnocení, které podal Rudolf Wierer. Viz WIERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa*, s. 279.

¹²¹ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Dr. Bohumil Baxa*, s. 416–417.

¹²² *Ibidem*, s. 417.

¹²³ BAXA, Bohumil. *K dějinám veřejného práva v zemích koruny české od restaurace Leopoldovské*, s. 18.

¹²⁴ *Ibidem*, s. 20.

¹²⁵ *Ibidem*, s. 143–154.

¹²⁶ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Dr. Bohumil Baxa*, s. 421 a 422.

ústavní v širším slova smyslu ještě zahrnovalo místní a zájmovou samosprávu.¹²⁷ Obdobně bylo v recenzi kritizováno Baxovo členění státního práva českých zemí na mezinárodní právo veřejné, právo regulující vztah k ostatním zemím habsburské monarchie a na ústavní právo českých zemí,¹²⁸ zatímco obvyklejší bylo členění na právo zemské a říšské a srovnávána původní podoba práva a metamorfózy ústavního práva.¹²⁹ Naproti tomu druhou knihu Jaromír Čelakovský pochválil, byť s drobnou výhradou k nejednoznačnosti inkolátu.¹³⁰

Doplněním pro habilitaci relevantních publikací o knihu o inkolátu uspokojil Bohumil Baxa požadavky komise, a protože i program přednášek, při němž Bohumil Baxa vycházel ze systematiky zesnulého Bohuslava Riegra, vyhovoval, byl Bohumil Baxa pozván ke kolokviu a ke konání přednášky na zkoušku. Kolokvium se konalo 13. března roku 1909 v Karolinu v 15:00 a cvičná přednáška v sobotu dne 20. března 1909 tamtéž.¹³¹ Po úspěšném absolvování obojího byl Bohumil Baxa na návrh profesorského sboru dne 12. května 1909 potvrzen výnosem ministerstva kultu a vyučování soukromým docentem v oboru rakouských říšských dějin.¹³² Jako soukromý docent přednášel Bohumil Baxa na právnické fakultě v Praze např. Dějiny monarchického práva, Státoprávní a ústavní poměry mocnářství od roku 1790 do roku 1848, Vývoj centralizace v zemích dnešního mocnářství, Vývoj státního občanství rakouského, Přejít od ústav stavovských k ústavům reprezentativním v monarchii rakousko-uherské (po roku 1848), Správní centralizace doby tereziánské a josefinské, Titul císaře rakouského, jeho historie a státoprávní význam a Základy rakousko-uherského vyrovnání.¹³³ V té době také Bohumil Baxa přednášel na české technice.¹³⁴

Vedle řady článků a statí vydal Bohumil Baxa po své habilitaci v roce 1913 další významnou publikaci s názvem *Parlament. Studie srovnávací. Díl 1.*¹³⁵ V ní se pokusil nastítnit znaky a rozdíly parlamentů ve vybraných jednotlivých státech. Kniha se dělila na část historickou, popisující vývoj parlamentu ve Francii a v Anglii, vývoj parlamentního režimu a rozdíly demokratického a monarchického principu, a na část obecnou (dogmatickou) definující parlament jako zákonodárný sbor sestavený na zastupitelském základě, vymezující povahu a funkce parlamentu a dotýkající se i Říšské rady. Vycházejí z francouzské,

¹²⁷ Ibidem, s. 415.

¹²⁸ Ibidem, s. 416.

¹²⁹ Ibidem, s. 416.

¹³⁰ Ibidem, s. 423.

¹³¹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1755, pozvánka ze dne 9. března 1909 ke konání kolokvia a č. j. 1777, pozvánka ze dne 13. března 1909 k cvičné přednášce.

¹³² A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 2946, informace místodržitelství děkanátu PF KFU ze 24. května 1909.

¹³³ A UK, A UK, Seznam přednášek, které se konají budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním běhu 1909/1910. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1909, s. 9, A UK, Seznam přednášek, které se konají budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letním běhu 1910. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1910, s. 7, A UK, Seznam přednášek, které se konají budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letním běhu 1911. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1911, s. 9, A UK, Seznam přednášek, které se konají budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním běhu 1911/1912. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1911, s. 10, A UK, Seznam přednášek, které se konají budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letním běhu 1912. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1912, s. 9, A UK, Seznam přednášek, které se konají budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letním běhu 1915. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1915, s. 9, A UK, Seznam přednášek, které se konají budou na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním běhu 1915/1916. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1915, s. 11.

¹³⁴ KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 3.

¹³⁵ BAXA, Bohumil. *Parlament. Studie srovnávací. Díl 1.* Praha: Bursík a Kohout, 1913.

německé i anglické literatury Baxa v knize relativizoval tezi Montesquieua o dělbě moci pro anglické právo s tím, že v Anglii nebyla dělba, ale součinnost moci zákonodárné a výkonné a že parlament měl i moc soudní (odkazoval přitom správně na *bill of attainder* a lordy soudce).¹³⁶ Názory v Blackstoneových komentářích, kde tento zřejmě nejvýznamnější autor anglických *legal writings* dělbu moci konstatoval, ovšem Bohumil Baxa dal do souvislosti s obdivem, jež Blackstone k Montesquieuovi choval.¹³⁷ Takový argument by dnes v rámci vědeckého diskurzu nebyl považován za dostatečný pro relativizaci odlišných názorů. Uvedenou publikaci pak Baxa využil v roce 1920 při vytváření spisu *Parlament*, který byl jakýmsi výtahem z ní,¹³⁸ a především při sepsání rozsáhlé monografie *Parlament a parlamentarism. Díl 1, Parlament, jeho vývoj, složení a funkce* z roku 1924, jež byla rozšířenou verzí knihy.¹³⁹

Prve uvedená srovnávací studie o parlamentu posloužila Baxovi pět let po úspěšné právněhistorické habilitaci k získání *veniae docendi* v oboru všeobecného a rakouského státního práva.¹⁴⁰ Vzhledem k dobrým zkušenostem se studijním pobytem jako prostředím, kdy se mohl soustředit na bádání a psaní odborné práce, požádal i v souvislosti s přípravou na tuto habilitaci Bohumil Baxa profesorský sbor o udělení cestovního stipendia, tentokrát na zimní semestr akademického roku 1909/1910.¹⁴¹ Zajímavou je skutečnost, že z archivních dokumentů lze zjistit pravděpodobnou motivaci Baxy k tomuto kroku. Podle posuzovatelů žádosti byly, vzhledem k naplněnosti personální kapacity oboru právních dějin, šance Bohumila Baxy na další kariérní růst v tomto odvětví jurisprudence omezené, a proto se rozhodl rozšířit svou kvalifikaci i na ústavní právo.¹⁴² I tentokrát byl Baxův bohubilý úmysl podpořen jak profesorským sborem, tak ministerstvem kultu a vyučování, opět s tím, že Bohumil Baxa měl dostat dovolenou na soudě a byl vyslán na zimní semestr do Heidelbergu.¹⁴³ Bohumil Baxa si posléze požádal o prodloužení zahraničního studijního semestru i na letní semestr 1909/1910, přičemž nejprve chtěl v Heidelbergu navštěvovat semináře světoznámého státovědce Georga Jellineka¹⁴⁴ a následně se, se souhlasem profesorského sboru, měl přesunout do Paříže.¹⁴⁵ Jak tyto jeho snahy dopadly, není zatím známo, každopádně v žádném z dohledaných pramenů ani životopisů Bohumila Baxy není zaznamenáno, že by v Paříži, na rozdíl od Heidelbergu, skutečně studijní pobyt absolvoval. V roce 1910 získal Bohumil Baxa po 9 letech postavení okresního soudce, nicméně nadále působil u zemského soudu.¹⁴⁶

¹³⁶ Ibidem, s. 35.

¹³⁷ Ibidem, s. 36.

¹³⁸ BAXA, Bohumil. *Parlament*. V Praze: Státní školní knihosklad, 1920.

¹³⁹ BAXA, Bohumil. *Parlament a parlamentarism. Díl 1, Parlament, jeho vývoj, složení a funkce*. Praha: Jan Košatka, 1924.

¹⁴⁰ ČA (zřejmě ČÁDA, František). *Bohumil Baxa*, s. 186; KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 418.

¹⁴¹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 3275, zpráva ze dne 25. června 1909.

¹⁴² A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 3275, zpráva ze dne 3. června 1909.

¹⁴³ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 78, zpráva Baxovi ze dne 13. října 1909, že mu ministerstvo kultu a vyučování povolilo cestu a udělilo k tomu stipendium ve výši 800 Korun.

¹⁴⁴ Georg Jellinek byl řádným profesorem na Univerzitě v Heidelbergu již od roku 1890 a napsal zde řadu svých významných děl, např. *System der subjektiven öffentlichen Rechte* z roku 1892 nebo *Die allgemeine Staatslehre* z roku 1900. Viz KERSTEN, Jens. Georg Jellinek. In: *Encyklopädie zur Rechtsphilosophie* [online]. [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.enzyklopaedie-rechtsphilosophie.net/inhaltsverzeichnis/19-beitraege/102-jellinek>.

¹⁴⁵ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 1315, dokument o žádosti Bohumila Baxy ze dne 25. ledna 1910.

¹⁴⁶ Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, osobní spis.

Také druhý studijní pobyt Bohumila Baxy přinesl kýžené ovoce, díky němuž Bohumil Baxa požádal dne 10. června o *veniam docendi* z oboru všeobecného a rakouského státního práva a jako odbornou publikaci přiložil právě již uvedenou knihu *Parlament. Studie srovnávací. Díl 1.*¹⁴⁷ V habilitační komisi zasedli v tomto případě dva národohospodáři – Cyril Horáček a Josef Gruber, a dále František Vavřínek, který se stal jakožto ústavní právník referentem. Vavřínkovo hodnocení přiložené knihy bylo vcelku pochvalné. Zvláště pozitivně byla posuzována autorova sečtělost, zahraniční zdroje a práce s nimi, jisté výtky byly směřovány vůči přílišnému vlivu německé jurisprudence, nedostatečné přímé komparatistice, chybějící analýze některých aktuálních ústavněprávních otázek a některým drobným nedostatkům v terminologii. Vzhledem k obecnější povaze knihy, ve které byla pasáž týkající se rakouské ústavnosti jen okrajová, byla v komisi vedena diskuze ohledně splnění předpokladů pro výuku rakouského ústavního práva, ale komise se vzhledem k další literární činnosti Bohumila Baxy i k tomu, že již byl docentem právních dějin, což se znalostí ústavního práva úzce souviselo, shodla na způsobilosti kandidáta k habilitaci.¹⁴⁸ Dne 16. prosince 1914 se stal Bohumil Baxa docentem pro všeobecné a rakouské státní právo.¹⁴⁹ Již od roku 1913 byl nadto členem zkušební komise pro historickoprávní státní zkoušku.¹⁵⁰

Nemalou úlohu při formování dalších osudů Bohumila Baxy sehrála první světová válka a mimořádné poměry, jež s sebou tento do té doby rozsahem nepoznaný konflikt přinesl. Baxa v letech 1914–1917 konal jako mobilizovaný důstojník v záloze vojenskou službu v Praze,¹⁵¹ a proto v letech 1916/1917–1918 nevyučoval.¹⁵² Přesto nadále setrval s univerzitním prostředím v kontaktu a snažil se pokračovat v akademické dráze. V podstatě neznámou informací je poznatek, že v době první světové války Bohumil Baxa prošel řízením o jmenování profesorem, získal k tomu doporučení a návrh profesorského sboru, nicméně nebyl jmenován a ministerstvo kultu a vyučování jako důvod odložení jmenování uvedlo finanční ohledy. Žádost o to, aby byl navržen mimořádným profesorem, podal Baxa zřejmě v květnu nebo červnu roku 1915, protože komise znalců pro přezkoumání podmínek byla zřízena na schůzi profesorského sboru Právnické fakulty české Karlo-Ferdinandovy univerzity dne 18. června 1915.¹⁵³ Jejími členy byli právní historik Karel Kadlec jako předseda, dále právní historik Jan Kapras a vynikající odborník na správní a ústavní právo Jiří Hoetzel, budoucí hlavní autor Ústavní listiny 1920, který byl stejného roku narození jako Bohumil Baxa. Tato komise pak byla s účinností ode dne 26. června 1915 doplněna

¹⁴⁷ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 78, dokument z 10. června 1913 a zápis komise z 19. června 1914.

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ Archiv Masarykovy univerzity, Seznam osob a ústavů Masarykovy univerzity v Brně, jakož i theoretické státní zkušební komise právnické ve studijním roce 1919–1920. Seznam přednášek. Brno: Ak. senát Masarykovy univerzity, 1920, s. 4.

¹⁵⁰ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 334, návrh na jmenování soukr. docenta Baxy mimořádným profesorem z 21. června 1917. Též viz A UK, Seznam osob a ústavů c. k. české univerzity Karlo-Ferdinandově v Praze na počátku studijního roku 1913–1914. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1913, s. 21 a A UK, Seznam osob a ústavů c. k. české univerzity Karlo-Ferdinandově v Praze na počátku studijního roku 1914–1915. Praha: c. k. ak. senát: Praha, 1914, s. 21.

¹⁵¹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 334, návrh na jmenování soukr. docenta Baxy mimořádným profesorem z 21. června 1917.

¹⁵² A UK, Seznam přednášek na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letním běhu 1916 až Seznam přednášek na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním semestru 1918/1919.

¹⁵³ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 334, návrh na jmenování soukr. docenta Baxy mimořádným profesorem z 21. června 1917.

ještě o Františka Vavříňka, profesora ústavního práva, který byl zároveň ustanoven referentem ve věci¹⁵⁴ vedle Karla Kadlece, jenž byl druhým referentem. Každý z obou jmenovaných referentů posuzoval jednu z přiložených Baxových vědeckých publikací, a to podle své odbornosti.¹⁵⁵ Těmito texty byl ústavněprávní spis *Právní povaha řádů parlamentních*¹⁵⁶ a právněhistorická stať *Jednání o uvedení univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze na sněm Království českého*,¹⁵⁷ přičemž druhý ze jmenovaných spisů se zabýval Baxovou specialitou – dějinami zastupitelských sborů, navíc v koincidenci s univerzitou.¹⁵⁸ Zvláště tato druhá z uvedených knih byla podnětná, když na základě archivních poznatků mj. osvětlovala postavení univerzity a členů akademické obce jako privilegovaných osob v době absolutismu¹⁵⁹ a zařazovala vládu Leopolda II. již do systému restaurace a reflektovala pro období konce 18. století a počátku 19. století jak opuštění výdobytků josefinské doby, tak ponechání jejích negativ v konotacích souvisejících s univerzitou.¹⁶⁰ Naproti tomu u první knihy zazněla v posudkové komisi opět některá hodnocení již typická pro Baxovy práce, tedy nadbytečná obšírnost některých citátů, velká práce se zahraniční literaturou či výraznější deskriptivnost než vlastní stanoviska a analýzy.¹⁶¹ Komise se sešla celkem pětkrát a výsledkem jejího kladného stanoviska¹⁶² byl závěr a doporučení profesorského sboru, aby byl Bohumil Baxa navržen profesorem říšských rakouských dějin, odeslané ministerstvu.¹⁶³ Jak již bylo uvedeno výše, ministerstvo návrh odmítlo především pro nedostatek financí.¹⁶⁴

3. Vrchol kariéry na univerzitě a v politice za republiky a její konec – Baxa v Brně a v Praze

Jestliže Bohumil Baxa na české Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze v období monarchie sice uspěl v úsilí o získání mimořádné profesury z právních dějin v akademickém prostředí, ale vinou úsporných opatření ministerstva k završení tohoto procesu jmenováním na pragmatikální místo mimořádného či řádného profesora nedošlo, přinesla změna společenské a právní reality po vzniku Československa Baxovi splnění jeho akademického snu. Krátce před vznikem Československa, téhož dne, kdy byla poprvé vyhlášována

¹⁵⁴ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 712, zápis o doplnění komise o návrhu, zda má být soukromý docent Bohumil Baxa navržen profesorem, ze dne 24. června 1915, a Protokol ze schůze pro jmenování B. Baxy mimořádným profesorem ze dne 14. prosince 1915 a A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 334, návrh na jmenování soukr. docenta Baxy mimořádným profesorem z 21. června 1917.

¹⁵⁵ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, protokol o schůzi komise v záležitosti jmenování B. Baxy mimořádným profesorem ze dne 21. března 1917.

¹⁵⁶ Publikována pouze část předmětného textu jako BAXA, Bohumil. *Právní povaha řádů parlamentních. Výňatek z větší práce*. Praha: Bursík & Kohout, 1917.

¹⁵⁷ BAXA, Bohumil. *Jednání o uvedení university Karlo-Ferdinandovy v Praze na sněm království Českého. Sborník věd právních a státních*. 1917, roč. 17, č. 2–3, s. 176–207.

¹⁵⁸ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, protokol o schůzi komise v záležitosti jmenování B. Baxy mimořádným profesorem ze dne 21. března 1917.

¹⁵⁹ BAXA, Bohumil. *Jednání o uvedení university Karlo-Ferdinandovy*, s. 188 an.

¹⁶⁰ *Ibidem*, s. 178–179, 197 an.

¹⁶¹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, Protokol o schůzi komise, aby byl uvážěn návrh na jmenování B. Baxy mimořádným profesorem ze dne 20. června 1917.

¹⁶² *Ibidem*.

¹⁶³ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 334, návrh na jmenování soukr. docenta Baxy mimořádným profesorem z 21. června 1917.

¹⁶⁴ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 234055, rozhodnutí ministerstva z 4. července 1918.

Československá republika, tedy dne 14. října 1918, požádal Bohumil Baxa o jmenování mimořádným profesorem ještě pro obor všeobecného a rakouského státního práva¹⁶⁵ a doložil k podpoření své žádosti článek nazvaný *K novému jednacímú řádu říšské rady*, analyzující jednací řád obnovené Říšské rady v roce 1917, který vzešel ze zákonodárského tělesa samého a byl schválen v kontextu snah císaře Karla o reformy.¹⁶⁶ Baxa tento jednací řád charakterizoval jako spíše kontinuální s dosavadní právní úpravou a tím pádem nereflektující reformní návrhy z roku 1910 a posilující postavení předsedy Poslanecké sněmovny a omezující jednací řád jen na prováděcí předpis zákona, ale ještě přijatelně liberální.¹⁶⁷

Již v listopadu 1918, kdy (zřejmě po demobilizaci) v zimním semestru začal na pražské právnické fakultě znovu vyučovat, byť zatím jen právní dějiny,¹⁶⁸ podal Bohumil Baxa novou žádost, totiž aby byl jmenován mimořádným profesorem pro dějiny ústavy a státního zřízení střeoevropských národů.¹⁶⁹ Zřejmě přitom vycházel z přesvědčení, že rozšířením profesorského oboru získá větší šanci, že dojde k dokončení jmenovacího procesu. V návaznosti na tuto žádost navrhla v prosinci 1919 komise, v níž opět zasedli odborníci Karel Kadlec, Jan Kapras a Jiří Hoetzel, profesorskému sboru, aby byl Baxa jmenován mimořádným profesorem pro slovenské právní dějiny a ústavní a správní právo na Slovensku. Jako argument posloužila i jazyková vybavenost Baxy, který byl, oproti většině tehdejších akademiků i praktických právníků českých zemí, znalý maďarštiny.¹⁷⁰ Příčina takového postupu byla patrná, totiž snaha využít nedostatku kvalifikovaných a znalých osob v bývalých uherských částech území nového Československa, kde se nemalá část maďarskojazyčného aparátu postavila proti novému státu, k tomu, aby konečně byl i reálně naplněn další kariérní krok Bohumila Baxy, který byl již za války profesorským sborem pražské právnické fakulty podpořen. Již v lednu 1919 za tím účelem také Bohumil Baxa konal na právnické fakultě v Praze přednášky o veřejné správě na Slovensku a dne 7. července 1919 povolilo ministerstvo školství a národní osvěty Bohumilu Baxovi, ještě jako členovi akademické obce pražské univerzity, studijní cestu po Slovensku věnující se veřejné správě,¹⁷¹ aby načerpal další znalosti problematiky. Celý proces směřující k získání profesorského místa na pražské právnické fakultě měl nicméně nakonec zcela jiné vyústění. Toto vyústění přinesl vznik nové státní české univerzity v Brně v roce 1919.¹⁷²

Lze předpokládat, že již v okamžiku vzniku druhé české univerzity, jejíž součástí byla i právnická fakulta,¹⁷³ začaly být horečně hledány vhodné osobnosti, jež by se mohly ujmout profesorských ordinariátů na nové brněnské vysoké škole. Mezi těmito osobnostmi se ocitl i Bohumil Baxa. Proces jeho „vyhledání“ zatím nebyl podrobněji zmapován.

¹⁶⁵ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, žádost z 14. října 1918.

¹⁶⁶ BAXA, Bohumil. *K novému jednacímú řádu říšské rady*. *Sborník věd právních a státních*. 1918, roč. 18, č. 1–2, s. 55–71.

¹⁶⁷ *Ibidem*, s. 58–59, 71.

¹⁶⁸ A UK, Seznam přednášek na c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním semestru 1917/1918. Praha: akademický senát, 1918, s. 10.

¹⁶⁹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, žádost z 18. listopadu 1918.

¹⁷⁰ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, schůze komise z 12. prosince 1918.

¹⁷¹ A UK, fond PF UK, karton 8, inv. č. 70, Dr. Bohumil Baxa, č. j. 214, informace z 28. ledna 1919, že Baxa koná přednášky o veřejné správě na Slovensku a č. j. 24990, informace ze dne 4. července 1919 o povolení studijní cesty B. Baxovi ministerstvem školství a národní osvěty.

¹⁷² Na základě zákona č. 50/1919 Sb. z. a n., kterým se zřizuje druhá česká univerzita. Dále jen „zákon o brněnské univerzitě“.

¹⁷³ Dle § 1 zákona o brněnské univerzitě. Předmětný zákon byl účinný od 5. února 1919. Viz § 6 zákona o brněnské univerzitě.

Dochovala se však informace, že uvedené osobnosti, kterých bylo původně 6, navrhla komise,¹⁷⁴ která měla sedm členů, byla zřízena ministerstvem školství a národní osvěty a v jejím čele stál romanista Otakar Sommer.¹⁷⁵ Namísto mimořádné profesury se specializací na ústavní právo a právní dějiny na území Slovenska v Praze byl tedy v létě 1919 Bohumil Baxa povolán na Masarykovu univerzitu v Brně jako řádný profesor dějin práva pro území republiky Československé.¹⁷⁶ Současně se od 1. září 1919¹⁷⁷ stal předsedou komise pro historickoprávní zkoušky a na pětiletí 1919/1920–1923/1924 členem komisí pro judičiální a státovědecké státní zkoušky, kteréžto členství bylo posléze prodlouženo.¹⁷⁸ Bohumil Baxa byl tak vedle Františka Weyra, Karla Engliše, Jaroslava Kallaba a Josefa Vacka jedním z 5 řádných profesorů jmenovaných pro brněnskou právnickou fakultu.¹⁷⁹

Na brněnské právnické fakultě Bohumil Baxa přednášel zejména Dějiny práva na území Republiky československé a Dějiny veřejného práva ve střední Evropě do roku 1848 a vedl semináře, ke kterýmžto předmětům sepsal i shrnující učební pomůcky.¹⁸⁰ Dále také vyučoval např. Veřejnou správu na Slovensku (což bylo ostatně jednou z podmínek

¹⁷⁴ KREJČÍ, Dobroslav. Rozvoj Právnické fakulty Masarykovy univerzity v prvním šestiletí jejího trvání. *Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1925, roč. 3, s. 110. Podle uvedené zprávy těmito šesti průkopníky byli Karel Engliš pro národní hospodářství, František Weyr na ústavní právo, Jaroslav Kallab pro trestní právo a trestní řízení a právní filozofii, Josef Vacek pro srovnávací právo, Bohumil Baxa pro dějiny práva na území republiky Československé a Rudolf Dominik pro obchodní právo.

¹⁷⁵ VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019*. 1. díl, s. 28.

¹⁷⁶ V některých pramenech se liší konkrétní datum získání řádné profesury, zda se tak stalo 23. července 1919, nebo až 1. srpna 1919. Červencové datum je uvedeno v Archiv Masarykovy univerzity, Seznam osob a ústavů Masarykovy univerzity v Brně, jakož i theoretické státní zkušební komise právnické ve studijním roce 1919–1920. Seznam přednášek. Brno: Akademický senát Masarykovy univerzity, 1920, s. 4.; Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, č. j. 2/15, opis ze dne 16. března 1923 jmenovacího dekretu ze dne 23. července 1919; též WIERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa*, s. 280; na druhé straně srpnové datum viz Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, osobní spis. Autor tohoto článku se vzhledem k převažujícímu množství archivních dokumentů přiklání k datu 23. července 1919.

¹⁷⁷ KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 418.

¹⁷⁸ Archiv Masarykovy univerzity, Seznam osob a ústavů Masarykovy univerzity v Brně, jakož i theoretické státní zkušební komise právnické ve studijním roce 1919–1920. Seznam přednášek. Brno: Akademický senát Masarykovy univerzity, 1920, s. 14–16; Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, dopis z 4. listopadu 1919 z moravského místodržitelství a dopis téhož orgánu z 16. prosince 1919. Též WIERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa*, s. 280–281.

¹⁷⁹ VOJÁČEK, Ladislav. *První pražští učitelé na brněnské právnické fakultě*, s. 211.

¹⁸⁰ BAXA, Bohumil. *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě od r. 1848*. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1926; BAXA, Bohumil. *Dějiny práva na území republiky československé*. V Brně: Nákladem československého akademického spolku Právník, 1935. Struktura druhé ze zmíněných učebnic je zmiňována i v současnosti, když novodobí odborníci uvádějí jako zajímavé odlišné chronologické členění pasáže týkající se pramenů a pasáže týkající se vývoje státu a správy a uvádějí, že by jako periodizační mezník mohly být, vzhledem ke své přelomovosti, zvoleny i revoluční události roku 1848. Viz VOJÁČEK, Ladislav. *První pražští učitelé na brněnské právnické fakultě*, s. 214; SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 11–12; VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019*. 1. díl. 1919–1989, s. 125; Archiv Masarykovy univerzity, Seznam osob a ústavů Masarykovy univerzity v Brně, jakož i theoretické státní zkušební komise právnické ve studijním roce 1919–1920. Seznam přednášek. Brno: Akademický senát Masarykovy univerzity, 1920, s. 17. U Dějin veřejného práva ve střední Evropě do roku 1848 uváděl Theodor Saturník, že ve srovnání s tematicky analogickou učebnicí Karla Kadlece se zabývala Baxova kniha kratším temporálním úsekem, avšak (s výjimkou Chorvatska a Uherska, jež nepokrývala) více dopodrobna publikace a stati týkající se veřejného práva, inkolátu a indigenátu i uvedení českých zemí do Německého spolku. Viz SATURNÍK, Theodor. *K šedesátým narozeninám prof. Dr. Bohumila Baxy*, s. 673; s čímž lze souhlasit.

jeho jmenováním profesorem) a předmět věnující se parlamentu a parlamentarismu.¹⁸¹ Od roku 1926 pak výuku soukromých a veřejných středoevropských dějin převzal František Čáda,¹⁸² odchovanec Jana Kaprase.¹⁸³ Mezi svými kolegy a studenty byl Bohumil Baxa znám prioritně akurátním přístupem, stručnými a jasnými, i pro laiky srozumitelnými přednáškami a nehybným, přísným, ale spravedlivým stylem zkoušení.¹⁸⁴ Na seminářích naopak vyžadoval vědecký přístup a rozšířené znalosti z oboru i nadstandardní znalosti německého jazyka.¹⁸⁵ Jeho seminární výuka nesla praktické ovoce i pro jeho žáky. Např. Stanislav Zháněl, žák Baxova semináře, získal v roce 1923 v rámci univerzity ocenění za vynikající práci *Dědičnost a volitelnost trůnu českého ve 14. až 17. století*.¹⁸⁶

Bohumil Baxa rovněž zastával akademické funkce. Děkanem právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně byl dvakrát, jednak v akademickém roce 1923–1924 a dále v akademickém roce 1933–1934, rovněž vykonával úřad rektora celé Masarykovy univerzity v Brně v akademickém roce 1931–1932.¹⁸⁷ Jednoletá délka funkčního období nebyla nikterak mimořádná, ale odpovídala tehdejšímu (a v německojazyčné univerzitní sféře dosud obvyklému) systému obsazování akademických funkcí.¹⁸⁸ Od roku 1919 byl rovněž členem akademického senátu celé Masarykovy univerzity.¹⁸⁹ Vedle působení na brněnské univerzitě Bohumil Baxa přednášel i na dalších zařízeních terciálního vzdělávání, tentokrát ovšem v Praze, a to na české technice veřejné právo,¹⁹⁰ na Vysoké škole obchodní – předchůdkyni Vysoké školy ekonomické – od roku 1923 do roku 1938,¹⁹¹ kde podle vlastních údajů vyučoval ústavní právo a správní právo a pro tuto školu napsal i učební pomůcku¹⁹² a na Svobodné škole politických nauk od roku 1928.¹⁹³ Dalším pozitivním přínosem nových poměrů byla pro Bohumila Baxu změna pozice na zemském soudu v Praze, kde byl po

¹⁸¹ Archiv Masarykovy univerzity, Seznam osob a ústavů Masarykovy univerzity v Brně, jakož i theoretické státní zkušební komise právnické ve studijním roce 1920–1921. Seznam přednášek pro letní běh studijního roku 1920–1921. Brno: Akademický senát Masarykovy univerzity, 1920, s. 33 (nepaginováno); SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 11–12.

¹⁸² KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 419.

¹⁸³ WEYR, František. *Paměti. 2. Za republiky (1918–1938)*. Brno: Atlantis, 2001, s. 68.

¹⁸⁴ WIERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa. Časopis pro právní a státní vědu*. 1934. roč. 17, č.1–2, s. 281; BULÍN, Hynek. Vzpomínky na profesora Bohumila Baxu. In: *Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu. Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. Bohumilu Baxovi*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 193 a 195.

¹⁸⁵ BULÍN, Hynek. *Vzpomínky na profesora Bohumila Baxu*, s. 193.

¹⁸⁶ KREJČÍ, Dobroslav. *Rozvoj Právnické fakulty Masarykovy univerzity*, s. 111.

¹⁸⁷ WIERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa*, s. 281, BULÍN, Hynek. *Vzpomínky na profesora Bohumila Baxu*, s. 193; též KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 4, též viz VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 2. díl. 1989–2019*, s. 302.

¹⁸⁸ Paragraf 6 a 10 univerzitního organizačního zákona.

¹⁸⁹ Archiv Masarykovy univerzity, Seznam přednášek 1919/1920. Seznam osob a ústavů Masarykovy univerzity v Brně, jakož i theoretické státní zkušební komise právnické ve studijním roce 1919–1920, Brno: Akademický senát Masarykovy univerzity, 1920, s. 4.

¹⁹⁰ BULÍN, Hynek. *Za oběťmi perzekuce a války*, s. 14.

¹⁹¹ LACINA, Vlastislav. *Baxa, Bohumil*. In: VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol. *Biografický slovník českých zemí. 3. sešit. Bas–Bend*. Praha: Libri, 2005, s. 296; též KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 420.

¹⁹² Viz BAXA, Bohumil. *Československé právo veřejné*. V Praze: Spolek posluchačů komerčního inženýrství, 1933. V ní mj. uvádí na s. 5 právě údaj o vyučovaných předmětech. V knize podal definici všeobecných pojmů veřejného práva (stát, právo, státní organizace, státní forma ad.), zabýval se československým ústavním právem a také správním právem, zejména pak organizací veřejné správy.

¹⁹³ WIERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa*, s. 281. BULÍN, Hynek. *Vzpomínky na profesora Bohumila Baxu*, s. 194, též KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 420.

dlouhých 17 letech konečně v roce 1918 ustanoven za radu zemského soudu.¹⁹⁴ Tohoto úřadu si však příliš dlouho neužil, protože justici musel již v roce 1919 opustit,¹⁹⁵ a to v souvislosti s přijetím místa řádného profesora na Masarykově univerzitě v Brně, což bylo tehdy rovněž pragmatizované a natolik dobře materiálně i autoritou zajištěné služební místo,¹⁹⁶ že mu dávali přednost nejen právníci působící v justici, ale dokonce i někteří ministři. Do justice se Baxa vrátil ještě krátce v letech 1923–1925, kdy, jak již bylo uvedeno výše, působil na Státním soudu.¹⁹⁷

Republikánská a brněnsko-pražská fáze Baxova akademického, politického i dalšího odborného působení byla velmi bohatá na publikační činnost, ať již vědeckého, popularizačního či učebního charakteru. Na zevrubnou analýzu jednotlivých titulů není v článku prostor,¹⁹⁸ proto budou v následujících řádcích shrnuty některé definiční rysy, provedena dílčí kategorizace a bude zmíněno jen několik významnějších či z pohledu autora tohoto článku podnětějších článků. První část textů Bohumila Baxy v tomto období souvisela s výukou. Sem patří např. článek *K periodisaci a k povšechné charakteristice Dějin práva na území republiky československé*,¹⁹⁹ v níž Bohumil Baxa v protikladu k periodizaci Jaromíra Čelakovského a jeho epigonů rozdělil dějiny českých zemí podle kritéria proměn státní suverenity na dobu do roku 1526, dobu od roku 1526 do roku 1749 a od roku 1749 do roku 1918, kdy začala současnost.²⁰⁰ Vzhledem k zvolenému hledisku však poněkud nedostatečně vyznívá v článku argumentace ve prospěch akcentace roku 1526. Argumentem byly pro Baxu odlišné zájmy jednotlivých zemí, v nichž panoval Ferdinand I. a jeho nástupci, ačkoliv zároveň uvedl, že samostatnost České koruny se v roce 1526 neměnila a ohledně změn suverenity zdůraznil více rok 1627, kdy byl podle Bohumila Baxy stavovský stát nahrazen státem absolutisticko-stavovským.²⁰¹

Další Baxovy publikace se týkaly otázek souvisejících s parlamentem. Jak již bylo uvedeno výše, vydal již v roce 1920 Baxa spis a v roce 1924 pak rozsáhlou monografií týkající se parlamentu, ve které přepracoval a rozšířil svou srovnávací publikaci o parlamentu,²⁰² zejména o pasáže věnující se zákonodárné moci v Československu. V knize *Parlament*

¹⁹⁴ KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 418.

¹⁹⁵ LACINA, Vlastislav. Baxa, Bohumil. In: VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol. *Biografický slovník českých zemí*. 3. sešit. Bas–Bend. Praha: Libri, 2005, s. 296.

¹⁹⁶ Představa pro dnešní akademiky vskutku neuvěřitelná.

¹⁹⁷ Viz heslo Bohumil Baxa. In: *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2023-12-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohumil_Baxa. Též viz VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019*. 2. díl, s. 302.

¹⁹⁸ Podle osobního spisu, který ovšem skončil v roce 1930, byl v uvedeném období Baxa autorem 9 vědeckých prací a dalších 15 pojednání. Viz Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, osobní spis. Přehled všech publikací viz SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 91–96; KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 8–11; KNOZ, Tomáš. Přehled hlavní publikační činnosti Bohumila Baxy. In: *Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu. Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. Bohumilu Baxovi*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 213–216.

¹⁹⁹ BAXA, Bohumil. *K periodisaci a k povšechné charakteristice Dějin práva na území republiky československé*. *Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. XII 1933, roč. 12, s. 51–63.

²⁰⁰ *Ibidem*, s. 51.

²⁰¹ *Ibidem*, s. 53, 55. Oproti v současnosti převažujícímu hodnocení Baxa poměrně trefně akcentoval skutečnost, že i původní absolutistická monarchie sice stavovsko-panovnícký dualismus nahradila absolutismem, ale základ právního řádu i fungování státu se dále opíraly o nerovné a privilegované postavení malé části obyvatelstva, kdy teprve postupně (zejména až v době osvětenství) docházelo k překonávání stavovsky partikularizovaného práva.

²⁰² VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019*. 2. díl. 1989–2019, s. 301.

a *parlamentarism. Díl 1, Parlament, jeho vývoj, složení a funkce* spojil právněhistorickou a ústavní vědu, když knihu rozdělil na část historickou, obecnou (ústavně teoretickou) a zvláštní, pojednávající o československém parlamentu. Zabýval se dějinnou evolucí parlamentů v Anglii a ve Francii a jejich srovnáním a oproti dobové státovědě se přiklonil k názoru, že anglický parlament by neměl být vnímán jako ideální model, koncepční vzor pro následování (např. tzv. westminsterský model dělby a fungování státní moci), ale měl by být vnímán jako výsledek specifického historického vývoje.²⁰³ V knize identifikoval také německý model monarchie oproti parlamentní a věnoval se i Habsbursko-Lotrinské²⁰⁴ ústavnosti do roku 1918, vztahu zastupitelského systému a přímé demokracie a působnosti parlamentu. Ohledně Československa Bohumil Baxa rozlišoval tzv. revoluční období a zákonné období, přičemž revoluční etapa skončila přijetím Ústavní listiny z roku 1920 a jednalo se o období, kdy československý stát vznikl porušením rakousko-uherského řádu.²⁰⁵ Nejen Národnímu výboru, ale i Revolučnímu Národnímu shromáždění fungujícímu podle původního znění Prozatímní ústavy²⁰⁶ přiznával Baxa moc zákonodárnou, ale i správní a autonomní.²⁰⁷ Konečně v publikaci upozornil na porušení volného mandátu (tehdy terminologicky v právní vědě označovaného jako zásada úplné reprezentace) v ústavní praxi prvorepublikové ČSR, zejména na základě zákona o volebním soudu.²⁰⁸ Parlamentní problematice, formám vlády a státu a obdobným otázkám se pak věnovalo několik jeho statí.²⁰⁹

Dále se zabýval i otázkami souvisejícími s ústavním právem, např. postavením občana ve státě ve stati *Stát a občan* z roku 1922.²¹⁰ V tomto, z hlediska státovědného i ústavně-právního podnětném a nezanedbatelném textu,²¹¹ Bohumil Baxa vnímal stát nikoliv jako umělý, fikční konstrukt stojící mimo svůj personální prvek či dokonce nad ním, ale chápal jej jako korporaci občanů, již stát ztělesňuje. Právě proto Baxa vnímal občanská práva jako neoddělitelně spjatá s občanskými povinnostmi, přičemž občany nevnímal prisma-tem jazykovým, nýbrž jako množinu všech, kdo chtějí být součástí státotvorného národa.²¹² Spíše z vlastních politických pozic, opírajících se o výše zmíněné zařazení vzniku Československa do revoluční fáze, tedy se dá říci, že pod jelinekovskou legitimizací právního či protiprávního jednání dokonaným skutkem – úspěšnou revolucí,²¹³ odmítl Bohumil Baxa ve stati *Stát a občan* uznat jako nedostatek československé Ústavní listiny

²⁰³ BAXA, Bohumil. *Parlament a parlamentarism. Díl 1. Parlament, jeho vývoj, složení a funkce*. Praha: Jan Košatka, 1924, s. 73 an.

²⁰⁴ Baxa zásadně označoval v českých zemích do roku 1918 panující dynastii od nástupu Josefa II. jako „lotrinskou“.

²⁰⁵ BAXA, Bohumil. *Parlament a parlamentarism*, s. 238, 240.

²⁰⁶ Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě.

²⁰⁷ BAXA, Bohumil. *Parlament a parlamentarism*, s. 238–243.

²⁰⁸ Zákon č. 125/1920 Sb. z. a n., o volebním soudu.

²⁰⁹ Např. BAXA, Bohumil. *Formy republiky*. V Praze: Státní školní knihosklad, 1920, znovu vydáno v Státním nakladatelství v roce 1923; BAXA, Bohumil. *Nauka o státu*. Praha: Ministerstvo N. O., 1919; BAXA, Bohumil. *Republika*. 3. nezměněné vydání. Praha: Státní nakladatelství, 1924.

²¹⁰ BAXA, Bohumil. *Stát a občan*. Praha: Máj, 1922.

²¹¹ Čehož si všiml např. nestor české konstitucionalistiky Václav Pavlíček, který rozboru textu a snaze uplatnit je na realie ČR, věnoval svou stať s názvem *Názory B. Baxy na politické strany, hodnoty demokracie a naše současnost*. Viz PAVLÍČEK, Václav. *Názory B. Baxy na politické strany, hodnoty demokracie a naše současnost*. In: *Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu. Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. Bohumilu Baxovi*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 197–208.

²¹² PAVLÍČEK, Václav. *Názory B. Baxy na politické strany, hodnoty demokracie a naše současnost*, s. 197–198.

²¹³ K uvedené kategorii legitimacy dokonaného skutku viz např. PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda. 1. Díl. Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998, s. 51.

z roku 1920 způsob jejího přijetí orgánem, který nebyl k tomu zvolen, a skutečnost, že se na její přípravě nepodílely (byť z vlastní vůle absentující) elity části národnostních menšin, protože byly tehdy československé státnosti nepříznivě naladěny.²¹⁴ V textu Baxa dále odmítl regulaci politických stran, neboť by se z jeho pohledu jednalo o nepřiměřenou státní ingerenci do dobrovolné organizovanosti občanů, a provedl zde také vlastní kategorizaci politických stran. Oproti dosavadnímu převažujícímu členění, jež považovalo za pravé strany dle sociální příslušnosti a společných zájmů a za nepravé strany nacionální, Baxa, sám člen národní demokracie, naopak za pravé označil strany ideologické (včetně nacionálních) a za nepravé strany třídní.²¹⁵ Podílel se i na úctyhodném dílu *Slovník veřejného práva československého*, kde sepsal heslo ministr.²¹⁶

Další koncepce, opět ohledně otázek souvisejících s parlamentem a reprezentativním modelem zastupitelských těles, zmínil Baxa v článku *Vývoj a dnešní stav myšlenky zastupitelské ve sborech zákonodárných* z roku 1922.²¹⁷ Podle Baxy zastupitelský model znamenal, že zástupce je vlastně orgánem zastoupeného a jedná jeho jménem. Proto by se měl řídit pokyny zastoupených a skládat jim účty, jako tomu bylo původně v Anglii či v generálních stavech ve Francii. Teprve teorie zastoupení celého národa ve shromáždění v roce 1789 a zejména v thermidoriánské ústavě z roku 1795,²¹⁸ jež převážila nad rousseauovskou koncepcí jednoty moci a přímé demokracie, podle Bohumila Baxy relativizovala imperativní mandáty a prosadila od 19. století v Evropě převažující volný mandát.²¹⁹ Zjevně v reakci na fungování Volebního soudu a na tzv. stát stran první ČSR, kde příslušnost k politickým stranám ovlivňovala řadu aspektů státního, politického i ekonomického života a kde v rozporu s explicitním zněním ústavy²²⁰ umožnila aplikační praxe Volebního soudu, opírající se přitom o určitá ustanovení zákona soud zřizujícího, zbavit poslance mandátu kvůli jeho vyloučení z politické strany,²²¹ vyslovil Baxa myšlenku odpovídající tehdejšímu názoru části národní demokracie, jež z dnešního pohledu není zcela v souladu s demokratickým konsensem, že příliš silné politické strany působí rušivě na zastupitelský model, neboť mezi národ a poslance postavily významného prostředníka, který narušil jednotu národa a bezprostřední vztah poslanců a národa.²²²

V roce 1925 dále Bohumil Baxa sepsal článek *Zásada dělení moci ve státu a soustava parlamentární*.²²³ V něm se věnoval dělbě moci a na příkladech z různých zemí včetně

²¹⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Názory B. Baxy*, s. 199.

²¹⁵ Viz BAXA, Bohumil. *Stát a občan*, s. 47; PAVLÍČEK, Václav. *Názory B. Baxy*, s. 199–200.

²¹⁶ KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 4.

²¹⁷ BAXA, Bohumil. *Vývoj a dnešní stav myšlenky zastupitelské ve sborech zákonodárných. Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1922, roč. 1, s. 61–76.

²¹⁸ Tzv. Ústava z roku III., tj. z roku 1795, která oddělila moc zákonodárnou, které měla Rada starších a Rada pěti set, a výkonnou moc, kterou mělo pětičlenné Direktorium, v podstatě neodpovědné radám. Napomohla ve skutečnosti vládě výkonné moci za pomoci vojevůdců a politické nestabilitě, což nakonec vedlo k napoleonskému převratu v roce 1799. Viz *Dějiny evropského kontinentálního práva. Vysokoškolská právnická učebnice*. 4. upravené vydání. Praha: Leges, 2018, s. 296–297.

²¹⁹ BAXA, Bohumil. *Vývoj a dnešní stav myšlenky zastupitelské*, s. 61–64, 66–68, 70.

²²⁰ Paragraf 22 odst. 1 Ústavní listiny 1920, uvozené zákonem č. 121/1920 Sb. z. a n.

²²¹ Paragraf 9 a 13 písm. b) zákona č. 125/1920 Sb. z. a n., o volebním soudu.

²²² BAXA, Bohumil. *Vývoj a dnešní stav myšlenky zastupitelské*, s. 75–76. Tyto názory byly zcela v rozporu např. s názory Antonína Švehly. Viz např. ŠOUŠA, Jiří. Úsilí Antonína Švehly o budování první Československé republiky jako demokratického právního státu (kapitola II.2). In: KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří – SOBOTKOVÁ, Jitka. *Antonín Švehla. Český sedlák, politik a státník*. Praha: Národní zemědělské muzeum, s. p. o., 2023, s. 66–68.

²²³ BAXA, Bohumil. *Zásada dělení moci ve státu a soustava parlamentární. Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1923, roč. 2, s. 78–95. V obsahu je chybně uvedena jako první stránka s. 77.

Předlitavska²²⁴ ukázal, kde byla dělba moci uplatněna a kde nikoliv, a do jisté míry se pokusil kategorizovat ústavní modely na ty s dělbou moci a na ty s oslabenou dělbou moci. Např. v Rakousku považoval za ústavy obsahující dělbu moci jen návrh kroměřížské ústavy a polylegální prosincovou ústavu,²²⁵ uváděl, že vídeňská závěrečná akta obsahovala silnější monarchický, tj. výkonný model členů, oproti dokumentům jihoněmeckého konstitucionalismu²²⁶ a za typický model dělby moci považoval ústavu USA, zatímco ve Spojeném království podle jeho názoru, kterým pokračoval v tezi z předchozích děl, westminsterský model znamenal součinnost, nikoliv dělbu moci zákonodárné a výkonné a princip suverenity parlamentu.²²⁷

Po roce 1925 byla vědecká publikační aktivita Bohumila Baxy zčásti utlumena časově náročnou službou pro stát v rámci politické angažovanosti v Senátu Národního shromáždění. Přesto i v této době vyšly Baxovi některé další texty. Jedním z nich byl např. článek *Vzájemný poměr obou sněmoven při soustavě dvoukomorové*, v němž se Bohumil Baxa věnoval důležité otázce evoluce vztahu komor zastupitelského tělesa v různých evropských zemích od původní neregulovanosti až k reálné právní či formálně právní úpravě upřednostňující od druhé poloviny 19. století spíše dolní sněmovnu.²²⁸ Oproti textu z roku 1925 o dělbě moci např. již ohledně Anglie začal akcentovat rovněž anglickou revoluci a právní proměny v letech 1640–1660, ale jinak na zmíněnou publikaci navázal.²²⁹ V článku *Hlavní myšlenky a technika ústavních listin moderních* z roku 1929,²³⁰ kdy Baxovi končil senátorský mandát, pak Bohumil Baxa kategorizoval a popisoval ústavní listiny obsahující povětšinou ústavněprávní normy a ty, jež obsahovaly různé filozofické, etické a další postuláty, do kteréžto druhé skupiny by bylo, vzhledem k množství právněpolitických postulátů, možné z pozdějších československých ústav s dnešní znalostí věci zařadit např. ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. Bohumil Baxa však přistupoval k tématu širěji a zahrnoval do druhé množiny v podstatě všechny moderní ústavy, jež obsahovaly nějaké prvky filozofického základu.²³¹ Např. u ústav platných či navržených i pro české země v letech 1848–1860, které byly v textu spíše stručně popsány, není čtenáři zcela zřejmé, zda je autor řadil do první, či do druhé skupiny, byť následující text spíše vyznívá pro první, a u Říjnového diplomu, Únorové ústavy z roku 1861 a především u pololegální Prosincové ústavy do druhé skupiny.²³² Článek se opět vyznačoval zkoumáním zahraničních úprav a řadou citací cizojazyčných předpisů. V roce 1931 vydal článek o historii a současnosti volebních francouzských řádů 19. a 20. století²³³ a o rok později článek věnující se postavení vlády v parlamentních formách vlády.²³⁴

²²⁴ Citace textů různých ústavních a dalších dokumentů tvoří cca 10 % textu článku.

²²⁵ BAXA, Bohumil. *Zásada dělení moci ve státu a soustava parlamentární*, s. 82.

²²⁶ Ústavy bádenská, bavorská a württemberská. BAXA, Bohumil. *Zásada dělení moci ve státu a soustava parlamentární*, s. 81.

²²⁷ BAXA, Bohumil. *Zásada dělení moci ve státu a soustava parlamentární*, s. 79, 83–84, 86, 88.

²²⁸ BAXA, Bohumil. *Vzájemný poměr obou sněmoven při soustavě dvoukomorové*. *Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1930, roč. 9, s. 58–73.

²²⁹ *Ibidem*, s. 61, 62–64.

²³⁰ BAXA, Bohumil. *Hlavní myšlenky a technika ústavních listin moderních*. *Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1929, roč. 8, s. 52–77.

²³¹ *Ibidem* s. 52.

²³² *Ibidem*, s. 65–69.

²³³ BAXA, Bohumil. *Volební řády francouzské*. *Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1931, roč. 10, s. 33–49.

²³⁴ BAXA, Bohumil. *Ministerská rada v parlamentním státu*. *Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1932, roč. 11, s. 66–83.

Posun zájmu i na výkonnou a vládní moc se projevil i ve svrchu psaném heslu ve *Slovníku veřejného práva československého*.

V pozdních letech republiky napsal Bohumil Baxa dvě pojednání, která se dotýkala tehdy rezonující diskuze alternativních přístupů ke státu a hospodářství. Jednalo se o stať *O řízeném hospodářství s hlediska ústavně-právního* z roku 1938,²³⁵ v níž definoval řízené hospodářství velmi široce jako státní zásahy do podnikání,²³⁶ tyto označil za negativní a zejména kritizoval zmocňovací zákonodárství, které označil jako protiústavní,²³⁷ a příspěvek *Středověký stát stavovský a moderní stát konstituční* ve *Sborníku prací k 60. narozeninám Františka Weyra*.²³⁸ V posledně zmíněném textu Baxa proti sobě postavil absolutistickou byrokratickou monarchii a stavovský stát na straně jedné a konstituční monarchii a reprezentační stát na straně druhé. Zlomem v přístupu mu přitom byla Francouzská revoluce a do druhé kategorie zařadil 2 modely – parlamentní model francouzsko-belgický a konstituční model německý se silným panovníkem.²³⁹ Na rozdíl od některých jiných příslušníků elit té doby, zřejmě i díky své znalosti právních dějin a silnému pročeskoslovenskému přesvědčení, nesklouzl k tomu, aby začal hledat analogie či dokonce inspiraci v korporativních a stavovských fašistických režimech té doby či na ně odkazoval.

Celkově je možné konstatovat, že věcně lze v publikacích Bohumila Baxy pozorovat snahu o volbu ve své době aktuálních témat a jejich zpracování na základě zdrojů, popisu a analýzy institutů, nezřídka doprovázených komparativistikou. V tomto směru se jednalo i o reflexi jazykových znalostí Bohumila Baxy, který byl vybaven nejen češtinou, do roku 1918 pro právníky nezbytnou němčinou a tehdy v intelektuálním milieu z klasických gymnázií získanou latinou a klasickou řečtinou, nýbrž rovněž francouzštinou, jež v období první Československé republiky (respektive v podstatě od 18. století) fungovala v mezinárodních vztazích jako *lingua franca*, a rovněž angličtinou a maďarštinou.²⁴⁰ Z hlediska právně filozofických přístupů k právu lze díla Bohumila Baxy zařadit k právnímu pozitivismu,²⁴¹ v rámci právních dějin pak k (novo)historické škole a stoupencům českého státního práva, jež se soustředili na dějiny veřejného práva,²⁴² a to primárně na ústavní právo.²⁴³ V některých publikacích spojoval jak právní dějiny, tak soudobé ústavní právo. Do státovědeckých prací promítal poznatky z dějin a v právněhistorických textech používal i komparaci, případně znalosti ze státovědy a soudobé ústavnosti.²⁴⁴

²³⁵ BAXA, Bohumil. *O řízeném hospodářství s hlediska ústavně-právního*. Praha: Ústřední rada obchodnictva ČSR: Ludvík Souček [distributor], 1938.

²³⁶ *Ibidem*, s. 9.

²³⁷ Zejména kritizoval zákon č. 95/1933 Sb. z. a n., o mimořádné moci nařizovací, umožňující vládě v souvislosti s hospodářskou krizí činit opatření, zejména měnit nařízeními zákony a s ním související a na něj navazující zákony jako např. zákon č. 109/1934 Sb. z. a n., a zákon č. 163/1936 Sb. z. a n. Viz BAXA, Bohumil. *O řízeném hospodářství s hlediska ústavně-právního*, s. 13–16.

²³⁸ BAXA, Bohumil. *Středověký stát stavovský a moderní stát konstituční*. In: ENGLIŠ, Karel – CHYTIL, Václav – NEUBAUER, Zdeněk – SEDLÁČEK, Jaromír. *Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Františka Weyra 25. IV. 1939*. Praha: Orbis, 1939.

²³⁹ *Ibidem*, s. 25–26.

²⁴⁰ BULÍN, Hynek. *Vzpomínky na profesora Bohumila Baxy*, s. 195.

²⁴¹ *Ibidem*; shodně VOJÁČEK, Ladislav. *První pražští učitelé na brněnské právnické fakultě*, s. 214.

²⁴² ČA (zřejmě ČÁDA, František). *Bohumil Baxa*, s. 186; VOJÁČEK, Ladislav. *První pražští učitelé na brněnské právnické fakultě*, s. 214; SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 11.

²⁴³ Později rozšířila veřejnoprávně orientovaná právní historiografie svůj zájem podrobněji na trestní právo. Nejvýznamnějším představitelem tohoto zaměření byl ve 20. století v českých zemích bezpochyby Karel Malý.

²⁴⁴ VOJÁČEK, Ladislav. *První učitelé na brněnské právnické fakultě*, s. 214.

Výčet odborných aktivit Bohumila Baxy v době Československa by nebyl úplný, kdyby nebylo zmíněno, že působil v řadě odborných organizací a institucí. Bohumil Baxa byl členem Královské české společnosti nauk, působil v Československé společnosti pro studium národnostních otázek,²⁴⁵ v Meziparlamentní komisi Společnosti národů pro práva menšin i při práci na reformních návrzích týkajících se národnostních menšin²⁴⁶ a také byl členem výkonného výboru Comité fédéral de Coopération Européenne, sídlícího v Paříži, členem Institut international d'histoire constitutionnelle v Paříži, Sociétés de législation comparée v Paříži, od roku 1932 členem Národní rady československé a také členem Mezinárodního ústavu ústavních dějin v Paříži.²⁴⁷

Jak již bylo řečeno výše, byl Bohumil Baxa organizován u mladočechů a po vzniku Československé národní demokracie v této politické straně, kam ho vcelku přirozeně vedl nejen původní vzor staršího bratra, ale i názory na české státní právo a konzervativní přístupy. Přestože přivítal vznik Československa, nestavěl se ke všem dějům v mladém státě nekriticky. Kupříkladu kritizoval reformy organizace veřejné správy v letech 1918–1938 směřující k unifikaci veřejné správy v úřadech, v nichž silnější pravomoci měli státní úředníci.²⁴⁸ Své názory Baxa vyjádřil jednak ve spise *Zákon o župním zřízení a jeho nedostatky*,²⁴⁹ v němž po stručném úvodu, sledujícím mj. odlišnou koncepci správního uspořádání ve vztahu ke krajům v českých zemích a žup a služnovských okresů v Uhersku,²⁵⁰ a popisu obsahu župního zákona²⁵¹ vyjádřil své názory ohledně reformy veřejné správy. Přestože Bohumil Baxa uznával, že v mezinárodním srovnání byl dvojkolejný rakouský systém unikátním a ponechání rakouského správního systému by proti sobě mohlo postavit samosprávu a státní správu, pokud by se Češi a Slováci dovolávali proti aktům národnostně menšinové správy k československému státu, a tedy bylo třeba nejen překonat právní dualismus, tj. existenci odlišné právní úpravy na území jednoho státu, ale i odpoutat se od dvojkolejnosti, podporoval spíše než centralizaci a etatizaci²⁵² inspiraci uherským modelem, tedy větší důraz na samosprávný prvek jednotné veřejné správy, a zachování zemí.²⁵³ Bohumil Baxa dokonce vystoupil na Mimořádném sjezdu českých okresů v Praze

²⁴⁵ KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 420.

²⁴⁶ WIERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa*, s. 281.

²⁴⁷ KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 419–420; též KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 4; BULÍN, Hynek. *Za obětmi perzekuce a války*, s. 14; též Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, osobní spis a Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, Výzva Národní rady č. s. 6. prosince 1932, aby jmenovala Masarykova univerzita svého zástupce a Odpověď Masarykovy univerzity z 29. prosince 1932, že byl per rollam vybrán Baxa.

²⁴⁸ SCHELLE, Karel. *Názory prof. JUDr. PhDr. Bohumila Baxy na organizaci veřejné správy*. In: *Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu. Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. Bohumilu Baxovi*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 209.

²⁴⁹ BAXA, Bohumil. *Zákon o župním zřízení a jeho nedostatky*. Praha: Státověd. společnost, 1922.

²⁵⁰ *Ibidem*, s. 1–2.

²⁵¹ Zákon č. 126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé. Dále jen „župní zákon“. Župní zákon byl přijat i publikován, ale nikdy nevstoupil v účinnost a v roce 1927 byl podstatně revidován tzv. organizačním zákonem – zákonem č. 125/927 Sb. z. a n., který obnovil země, ale jinak dva ze tří hlavních deklarovaných cílů reformem veřejné správy v Československu v letech 1918–1938 dosáhl: unifikaci a jednokolejnost veřejné správy na úrovni zemí a okresů. To, co se přilíši nepodařilo, bylo posílení laického prvku, když jednoznačně dominantní roli hrála v novém systému veřejné správy státní správa, např. ŠOUŠA, Jiří. *Unifikace a jednokolejnost, dva pilíře snah o reformu veřejné správy v letech 1918–1938*. In: MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav (eds). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě. Svazek 2*. Praha: Karolinum, 2010, s. 877–916.

²⁵² BAXA, Bohumil. *Zákon o župním zřízení a jeho nedostatky*, s. 13–15.

²⁵³ *Ibidem*, s. 3–5, 8–10.

dne 24. listopadu 1923 s úvodním referátem a kritikou, jež ovlivnila konečné znění dokumentů ze sjezdu.²⁵⁴ Nutno dodat, že názory zástupců českých okresů mohly mít kromě názorového i materiální základ. Provedení Župního zákona by totiž vedlo k vytvoření nových, menších okresů, tedy i k zániku původních. V neposlední řadě byl Baxa od roku 1925 senátorem a předsedou ústavního a imunitního výboru.²⁵⁵

Bohumil Baxa byl rovněž organizovaným členem Sokola a figuroval dokonce v Soupisu bratří, kteří mohou intervenovat u úřadů, tj. jakési polooficiální evidenci lobbistů Sokola.²⁵⁶ V rámci svého volného času v Brně chodil Baxa hrát karty do Čtenářského spolku v brněnském Besedním domě.²⁵⁷

Rychlý konec demokratických poměrů v Československu po Mnichovském paktu znamenal i rychlý konec kariéry Bohumila Baxy. Zatímco mimořádné období první světové války sice zpomalilo, nikoliv však zastavilo jeho dráhu, nástup období nesvobody²⁵⁸ měl pro Bohumila Baxu následky vpravdě fatální. Již pro akademický rok 1938/1939 byl ve svých 65 letech na základě vládního nařízení č. 379/1939 Sb. z. a n. poslán na trvalý odpočinek ke dni 12. června 1939.²⁵⁹ Pasivita však byla činnorodému duchu Baxy i za mimořádných poměrů cizí, a proto se stal předsedou organizace Ústředí veřejných zaměstnanců, v kteréžto funkci působil od roku 1939 do roku 1941.²⁶⁰ Okupace českých zemí nacistickou Německou říší a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava vystavily Bohumila Baxu, stejně jako tisíce dalších lidí, pozornosti a represi ze strany německých orgánů. Už v roce 1941 byl Baxa zadržen a uvězněn gestapem,²⁶¹ jakožto předseda zmíněné organizace veřejných zaměstnanců, když gestapo zjistilo, že se některým osobám v organizaci činným podařilo informovat konkrétní členy o chystaných perzekucích, o nichž se dozvěděly.²⁶² Současně byl odvolán z vedení organizace.²⁶³ Zda byl do těchto aktivit Bohumil Baxa osobně zapojen, není zatím zřejmé. Udělení válečného kříže za zásluhy v boji za osvobození tomu silně napovídá.²⁶⁴ Stejný je i převažující názor literatury.²⁶⁵ Svou dílčí roli při jeho pronásledování ze strany nacistického režimu, v souvislosti s příslušnosti Bohumila Baxy k politickým

²⁵⁴ SCHELLE, Karel. *Názory prof. JUDr. PhDr. Bohumila Baxy na organizaci veřejné správy*, s. 210. Shodně SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 14.

²⁵⁵ BULÍN, Hynek. *Vzpomínky na profesora Bohumila Baxy*, s. 195.

²⁵⁶ WAIC, Marek. *Sokol v české společnosti 1862–1938*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1997, s. 136, kde odkazuje na archivní materiál Národní archiv, fond Československá obec sokolská, karton 188, Seznam bratří, kteří mohou intervenovat u úřadů. Informace o členství v Sokolu i viz heslo Bohumil Baxa. In: *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2024-01-14]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohumil_Baxa.

²⁵⁷ BULÍN, Hynek. *Vzpomínky na profesora Bohumila Baxy*, s. 195.

²⁵⁸ Přesněji první doby nesvobody – období od 30. září 1938, určeného čl. 1 ústavního dekretu č. 11/1944 Úředního věstníku československého, o obnovení právního pořádku, až 4. května 1945 podle § 1 vládního nařízení č. 31/1945 Sb., jímž se stanoví konec doby nesvobody pro obor předpisů o obnovení právního pořádku.

²⁵⁹ KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 420, Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, osobní výkaz JUDr. et PhDr. Baxa Bohumil, Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, osobní výkaz JUDr. et PhDr. Baxa Bohumil, č. j. 2284, informace z 12. června 1939.

²⁶⁰ KADLECOVÁ, Marta. *Bohumil Baxa*, s. 420; SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 52; též VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 2. díl. 1989–2019*, s. 304.

²⁶¹ Zda šlo o zadržení, vazbu či jiný právní nástroj, či pouze o mocenský akt ze strany gestapa, se nepodařilo bohužel zatím dohledat.

²⁶² ČA (zřejmě ČÁDA, František). *Bohumil Baxa*, s. 185.

²⁶³ KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 5.

²⁶⁴ Viz dále v textu.

²⁶⁵ Např. SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 52.

a akademickým kruhům, mohla sehrát i nacistická teorie kmenových elit.²⁶⁶ Každopádně osud Bohumila Baxy byl tragický.²⁶⁷ Byl zavražděn nacisty za heydrichiády v Praze.²⁶⁸ Není však jasné kdy, ani kde se tak stalo. Podle pamětníků dne 5. června 1942 za stanného práva bylo v rámci každodenních veřejných výčtů řady obětí nacistických represí ohlášeno rádiem, že Bohumil Baxa byl popraven zastřelením za schvalování atentátu na R. Heydricha.²⁶⁹ Archivní dokumenty dokládají, že Zemský úřad v Brně v červenci 1942 informoval Baxovu dceru a po uzavření českých vysokých škol tehdy jen provizorně fungující rektorát české univerzity v Brně, že byl Bohumil Baxa odsouzen dne 5. června 1942 rozsudkem Stanného soudu v Praze a ještě ten den popraven.²⁷⁰ Tak skončil osud právníka, který se v řádných i mimořádných časech snažil vždy chovat řádně.

Závěr

Bohumil Baxa byl velmi erudovaným vzdělavcem, špičkovým absolventem zařízení náležejících mezi nejelitnější instituce dobového vzdělávacího systému v českých zemích, respektive v monarchii. Přestože možná nepatřil mezi nejnápadněji se projevující teoretické a inovativní myslitele své doby,²⁷¹ dosahoval v kariérních cestách, jež si vybral, významných úspěchů, a to hned na vícero polích – ve sféře akademické, praktického práva i politické, když se nejprve po studiu vydal na služební dráhu v justici, kterou doplnil o vlastní akademické působení, jež nakonec převážilo. Kromě toho, pravděpodobně i pod vlivem svého o 12 let staršího bratra, již zmíněného Karla Baxy,²⁷² vstoupil Baxa do mladočeské, později národně demokratické strany, za kterou ve 20. letech 20. století v republikánském milieu zastával i volený mandát senátora Národního shromáždění. Ze své povahy byl Baxa pracovitým a aktivním mužem, přesvědčeným o historickém českém státním právu a posléze o československé státní myšlence,²⁷³ řádným občanem jak v dobách běžného, každodenního života, tak za mimořádných okolností, např. za první světové války, kdy vykonával vojenskou službu, anebo v době nesvobody, kdy po odchodu z akademického prostředí nezaložil ruce do klína, ale snažil se být nadále činným

²⁶⁶ Tato nacistická teorie, založená stejně jako řada dalších nacistických ideových konstruktů na víře v nerovnost lidí a současně na principu kolektivní odpovědnosti, tvrdila, že každý národ tvořily elity a ostatní příslušníci a tyto elity byly v očích nacistů proto za činy ostatních příslušníků odpovědné tak, jako byly odpovědní všichni členové rodiny za jednání jednoho jejich člena. Uplatnění teorie kmenových elit a kolektivní viny v nacistickém režimu v letech 1939–1945 zřetelně reflektuje např. kniha BENEŠ, Jiří. *V německém zajetí*. Praha: Melantrich, 1947.

²⁶⁷ WIERER, Rudolf. *Prof. JUDr. a PhDr. Bohumil Baxa*, s. 193.

²⁶⁸ BULÍN, Hynek. *Vzpomínky na profesora Bohumila Baxy*, s. 195.

²⁶⁹ ČA (zřejmě ČÁDA, František). Bohumil Baxa, s. 185.

²⁷⁰ V souvislosti s tím ztratili pozůstalí nárok na započetí, které měli po zesnulém penzionovaném univerzitním profesorovi. Viz Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, Opis Zprávy zemského úřadu v Brně z 22. července 1942.

²⁷¹ František Weyr dokonce ve svých pamětech zdůraznil, že si podle jeho názoru Bohumil Baxa mezi právními historiky nevydobył zvláštní uznání. Viz VOJÁČEK, Ladislav. *První učitelé na brněnské právnické fakultě*, s. 213; SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 10, VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 1. díl. 1919–1989*, s. 126; přímo viz WEYR, František. *Paměti. 2. Za republiky (1918–1938)*, s. 62. Je však vhodné upozornit na skutečnost, že podle Františka Weyra patřil Bohumil Baxa náležel do vůči němu oponentní skupiny akademiků v profesorském sboru a byl „exponentem pražské univerzity“. Viz WEYR, František. *Paměti. 2. Za republiky (1918–1938)*, s. 64, 61.

²⁷² Zatímco však Karel Baxa přešel k národním socialistům, zůstal Bohumil Baxa organizovaný u konzervativních nacionalistů.

²⁷³ ČA (zřejmě ČÁDA, František). *Bohumil Baxa*, s. 185.

a prospěšným.²⁷⁴ Z hlediska jeho odborného zájmu lze konstatovat, že v rámci odvětví právních dějin se soustředil na výzkum období 1790–1848,²⁷⁵ tedy časového úseku, jež dodnes není primárním úsekem právněhistorické jurisprudence, a z hlediska ústavního práva se zabýval především zastupitelskými parlamentními sbory a otázkami souvisejícími s veřejnou správou. Jeho vlastenecké, pročeskoslovenské citění se Baxovi stalo nakonec osudným, čehož si byli jeho současníci vědomi a výrazem toho bylo mj. i ocenění Bohumila Baxy in memoriam, kdy obdržel medaili československého válečného kříže za zásluhy v boji za osvobození,²⁷⁶ kterou dne 8. května 1945 v zastoupení za něj převzal rektor Masarykovy univerzity v Brně.²⁷⁷ Další léta k jeho památce milosrdná nebyla, a tak až po roce 1990 je možné znovu vzpomenout života a díla tohoto ordináře dvou důležitých odvětví jurisprudence, jehož 150. výročí narození si letos připomínáme. Poznání jeho života a osudů může kromě jiného rovněž ulehčit pochopení doby, ve které žil, a institutů, systémů a skutečností, které jeho život a službu ohraničovaly.

²⁷⁴ Podle právního řádu České republiky přesněji řečeno v první době nesvobody, vymezené 30. zářím 1938 podle čl. 1 ústavního dekretu č. 11/1944 Úředního věstníku československého, o obnovení právního pořádku, a 4. květnem 1945 podle § 1 vládního nařízení č. 31/1945 Sb., jímž se stanoví konec doby nesvobody pro obor předpisů o obnovení právního pořádku.

²⁷⁵ Kdy vydal publikace a stati týkající se veřejného práva, inkolátu a indigenátu i uvedení českých zemí do Německého spolku. Viz SATURNÍK, Theodor. *K šedesátým narozeninám prof. Dr. Bohumila Baxy*, s. 672.

²⁷⁶ KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – KNOZ, Tomáš. *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*, s. 6–7; VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 2. díl. 1989–2019*, s. 304; Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát Masarykovy univerzity, osobní spisy, karton 6/130, JUDr. PhDr. Baxa Bohumil, osobní výkaz JUDr. et PhDr. Baxa Bohumil, dopis rektorátu Masarykovy univerzity z 19. června 1946.

²⁷⁷ SCHELLE, Karel – VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919–2009)*, s. 52.

Bohumil Baxa, an Ordinary Man in Extraordinary Times

Jiří Šouša jr.

Abstract: A number of personalities from the legal profession have significantly influenced (and are influencing) the development of the territory that nowadays belongs to the Czech Republic, and shaped the form of society, the state, legal regulations and legal institutes in their application. The commemoration of such personalities allows us to perceive and understand the contemporary social, economic, political and legal reality and the mosaic of everyday life. The article focuses on the life and work of Bohumil Baxa, an expert in constitutional law and legal history, one of the first ordinaries and officials of the Faculty of Law of Masaryk University in Brno, a senator, as well as an opponent of Nazism and a victim of repression during the so-called Heydrichiad. Baxa, as a legal positivist, based his texts on archival sources, legal regulations and foreign sources, combining his knowledge of law, past and present, and legal dogmatics. He was primarily concerned with questions of public law, especially those relating to statehood and parliament. The aim of this article is not only to commemorate the life and work of this eminent jurist, whose birth we commemorate this year as the 150th anniversary, but above all to supplement the information about this personality, his life and work, with newly acquired knowledge, especially in the first (Prague) phase of his work, which has not been mapped to any great extent so far.

Keywords: legal history, constitutional law, parliament, Czechoslovakia